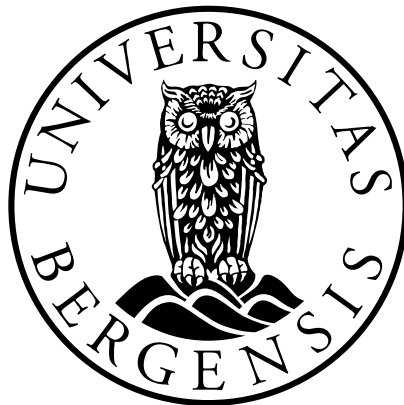

Legitimasjon og god tro ved fullmakt og godtroerverv

*En analyse av adgangen til godtroerverv der
avhenderen av et formuesgode opptrer i fremmed
navn.*

Kandidatnummer: 115

Antall ord: 14 966

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

12.12.2022

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	3
1.1 Tema og aktualitet	3
1.2 Rettslig plassering av emnet.....	5
1.3 De motstridende hensyn	6
1.4 Kort om terminologi.....	7
1.5 Avgrensninger og fremstillingen videre.....	8
2 Ekstinktivt godtroerverv.....	10
2.1 Grunnleggende utgangspunkter.....	10
3 Fullmaktens grenser	12
3.1 Generelt om fullmakt.....	12
3.1.1 Selvstendig og uselvstendig fullmakt.....	12
3.1.2 Kort om avtalelovens selvstendige fullmakter	14
3.1.3 Selvstendig fullmakt på ulovfestet grunnlag.....	15
3.2 Legitimasjon og god tro.....	17
3.3 Fullmaktsgivers tilknytning.....	19
3.4 Legitimerende omstendigheter	21
3.4.1 Elementer fra avtaleloven.....	21
3.4.2 Fullmaktsgivers atferd.....	23
3.4.1 Familierelasjoner	25
3.4.2 Partenes profesjonalitet	26
3.4.3 Avtalens art	27
3.5 Nedre grense for binding	29
4 Godtroerverv når avhenderen opptrer som fullmektig.....	33
4.1 Nærmere om problemstillingen	33
4.2 De klare tilfellene	34
4.2.1 Fast eiendom	34
4.2.2 Omsetningsgjeldsbrev	34
4.3 Godtroerverv av løssøre	36
4.3.1 Vilkåret om gyldig avtale.....	36
4.3.2 Kravet til legitimasjon og god tro	41

4.3.3	Konklusjon	48
	Kildeliste	50

1 Innledning

1.1 Tema og aktualitet

Temaet for masteroppgaven er legitimasjon og god tro ved fullmakt og godtroerverv. Hovedproblemstillingen er om det er og bør være adgang til godtroerverv av løssøre når avhenderen opptrer som fullmektig.

Problemstillingen aktualiseres når den som selger en løssøregjenstand gir uttrykk for at han har fullmakt til å selge tingen på vegne av fullmaktsgiver. Dersom avhenderen mangler fullmakt, eller han går utenfor fullmaktens grenser, vil medkontrahenten ikke kunne påberope seg binding etter fullmaktsreglene, jf. avtaleloven § 10 (heretter «avtl.»).¹ Spørsmålet er om medkontrahenten likevel kan vinne rett til tingen etter reglene om godtroerverv.

Hovedregelen om godtroerverv av løssøre fremgår av lov 2. juni 1978 nr. 37 om godtroerverv av løssøre (heretter «ekstl.») § 1. Utgangspunktet er at en medkontrahent i god tro kan ekstingvere rette eiers rettigheter i en løssøregjenstand dersom avhenderen var legitimert til å selge den. Den legitimerende omstendighet ved omsetning av løssøre er at avhenderen «sitter med tingen», jf. ekstl. § 1 nr.1. Videre er det et grunnleggende vilkår for godtroerverv at det er inngått gyldig avtale mellom avhenderen og erververen.²

Når fullmektigen mangler tilstrekkelig fullmakt til å binde fullmaktsgiver, så har ikke medkontrahenten inngått en gyldig avtale med fullmaktsgiver. Utgangspunktet er også at fullmektigen står utenfor avtaleforholdet. Godtroerverv i denne situasjonen forutsetter derfor at det gjøres unntak fra vilkåret om gyldig avtale mellom avhenderen og erververen.³

Forarbeidene til godtroervervloven legger til grunn at det er et «klart behov» for en regel om godtroerverv når avhenderen opptrer som fullmektig, av hensyn til den godtroende tredjemanns vern.⁴ Med unntak av Sæbø, så er oppfatningen i teorien relativt samstemte om at godtroerverv av løssøre kan skje der avhenderen opptrer som fullmektig.⁵ Det kan likevel reises spørsmål ved om standpunktet er gjennomtenkt. Dersom tredjemann har et

¹ Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeseerklæringer (avtaleloven – avtl.).

² Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 7.

³ Sæbø (1997) s. 1007.

⁴ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 30.

⁵ Brækhus (1998) s. 240, Lilleholt (1999) s. 146, Lassen (1992) s. 32 og Falkanger (1990) s. 286.

tilfredsstillende vern etter fullmaktsreglene, vil det ikke være noe praktisk behov for en godtroervervsregel. Det kan derfor rettes kritikk mot at departementet ikke drøfter hvor langt fullmaktsreglene verner om den godtroende tredjemann.⁶ De tar heller ikke nærmere stilling til hvilke konsekvenser en slik regel får for medkontrahentens rettsstilling.⁷ Uttalelsene i forarbeidene må derfor analyseres nærmere.

Spørsmål om binding ved ulovfestet fullmakt har vært drøftet av Høyesterett i to avgjørelser i nyere tid.⁸ Disse bidrar til å gi visse føringer for hvilke omstendigheter og vurderingsmomenter som kan være relevante i vurderingen av fullmektigens legitimasjon på ulovfestet grunnlag.⁹ Vurderingstemaet er likevel svært skjønnsmessig, og den nedre grensen for binding er fortsatt ikke avklart.

Videre medfører samfunnsutviklingen at det stadig oppstår nye måter å inngå avtaler ved bruk av fullmakt på. For eksempel kan bruk av digital legitimasjon (Bank ID) ved avtaleinngåelser over internett skape nye utfordringer. Dersom man gir noen tilgang til sin Bank ID og denne misbrukes, kan det tenkes å oppstå spørsmål om binding ved fullmakt.¹⁰ Videre har utviklingen av digitale betalingsløsninger, som Vipps, gjort det enklere å betale direkte til fullmaktsgiver. Dette kan få betydning for vurderingen av om fullmektigen har legitimasjon til å ta imot betaling på vegne av fullmaktsgiver.

For å besvare hovedproblemstillingen er det derfor nødvendig å reise flere underproblemstillinger. Først er det behov for å analysere hvilket vern en godtroende tredjemann har etter fullmaktsreglene. Den første underproblemstillingen som reises er hvor den nedre grensen for binding etter de ulovfestede reglene om fullmakt går. Her er det særlig relevant å undersøke i hvilken grad kravet til fullmektigens legitimasjon etter fullmaktsreglene, vil være sammenfallende med kravet til avhenderens legitimasjon etter godtroervervloven § 1.

Den andre underproblemstillingen er om det er tilstrekkelig rettskildemessig grunnlag for å gjøre unntak fra godtroervervlovens krav til gyldig avtale. Videre må det undersøkes hvilken

⁶ Slik Sæbø (1997) s. 1015.

⁷ Ibid.

⁸ Rt. 2011 s. 410 og HR-2016-476-A.

⁹ Lie (2017) foretar en komparativ analyse av dommene med dansk, svensk og engelsk rett.

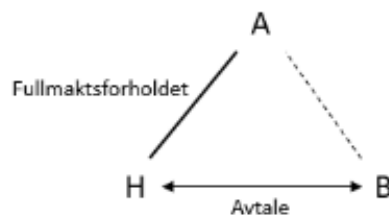
¹⁰ Se f.eks. TGLØM-2020-36796.

betydning det har for vurderingen av legitimasjon og god tro, at avhenderen opptrer som fullmektig.

1.2 Rettslig plassering av emnet

Temaet befinner seg i skjæringspunktet mellom to ulike deler av formueretten: avtaleretten og tingsretten.

Reglene om fullmakt hører systematisk til i avtaleretten, og de fremgår dels av avtaleloven, og dels av ulovfestet rett. Avtalerettslig binding ved fullmakt kjennetegnes av at A (fullmektigen) foretar en disposisjon overfor B (medkontrahenten) på vegne av H (fullmaktsgiver) som utløser «*rettsvirkninger som om [H] selv hadde opptrådt*».¹¹ Fullmektigen blir selv stående utenfor avtaleforholdet. Dette kan illustreres slik:

Hovedspørsmålene som oppstår ved bruk av fullmakt er om, hvordan og i hvilket omfang fullmektigen kan forplikte hovedmannen.¹² Utgangspunktet er at fullmakten stiftes ved en disposisjon fra fullmaktsgiver hvor viljeselementet kan være mer eller mindre fremtredende.¹³ Enhver har i kraft av selvbestemmelsesretten rett til å velge om, og med hvem, man vil inngå avtale med.¹⁴ Dette utgangspunktet gjelder likevel ikke ubegrenset, ettersom medkontrahentens forventninger om binding, i stor grad vernes på bekostning av fullmaktsgivers vilje.¹⁵ Dersom fullmektigen har en fullmakt som gir legitimasjon utover den interne retten han er tildelt, blir fullmaktsgiver likevel bundet dersom medkontrahenten var i

¹¹ Lassen (1992) s. 9.

¹² Slik Woxholt (2021) s. 226.

¹³ Woxholt (2021) s. 24–25.

¹⁴ Giertsen (2021) s. 3 og Woxholt (2021) s. 27.

¹⁵ Giertsen (2021) s. 354 og Woxholt (2021) s. 32 om forventningsprinsippet.

god tro, jf. avtl. § 11 første ledd. Når fullmaktsgiveren blir bundet til avtalen på tross av fullmektigens manglende rett omtales det gjerne som et derivativt godtroerverv.¹⁶

Reglene om godtroerverv hører til i den dynamiske tingsretten. Her behandles spørsmålene som oppstår når det er stiftet kolliderende rettigheter i et formuesgode. Et ekstinktivt godtroerverv innebærer at en medkontrahent i god tro, gjennom avtale med avhenderen, utsletter tidligere hjemmelshaveres kolliderende rettigheter i et formuesgode.¹⁷ Reglene representerer unntak fra det grunnleggende prinsippet om at ingen kan overføre større rett enn en selv har.¹⁸

Fullmaksreglene og godtroervervsreglene regulerer dermed i utgangspunktet ulike situasjoner. Spørsmålet om godtroerverv oppstår først *etter* at gyldig avtale er inngått, mens spørsmålet om fullmakt omhandler *hvorvidt* det er inngått gyldig avtale og hvilket innhold avtalen har. Reglene har likevel fellestrekk ved at tredjemann i god tro, i enkelte tilfeller, vernes på bekostning av rette eier/fullmaktsgiver dersom avhenderen er legitimert utover den rett han måtte ha.¹⁹ Dette innebærer at ekstinksjon bare kommer på spissen dersom godtroerversreglene verner den godtroende tredjemann i større grad enn fullmaksreglene.

1.3 De motstridende hensyn

Både fullmaksreglene og godtroervervsreglene har, som nevnt, regler som verner en tredjemann som stoler på fullmektigens eller avhenderens legitimasjon: såkalte legitimasjonsregler.²⁰ Når man godtar en urettmessig disposisjon på bakgrunn av legitimasjonsregler, er det basert på en avveining av hensynet til den godtroende tredjemann opp mot hensynet til rette eier eller fullmaktsgiver.²¹ Det er grunnleggende sett et spørsmål om hvem som er nærmest til å bære risikoen for tap.²²

Det er vanlig å si at legitimasjonsregler bygger på hensynet til omsetningslivets sikkerhet, som innebærer at medkontrahenten, med trygghet, kan innrette seg på at avhenderens legitimasjon er korrekt.²³ Hensynet blir best ivaretatt når erververen av et formuesgode kan

¹⁶ Se Brækhus (1998) s. 186.

¹⁷ Brækhus/Hærem (1964) s. 393.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Slik Sæbø (1997) fremhever på s. 1007.

²⁰ F.eks. Brækhus (1998) s. 30.

²¹ Slik Lie (2017) s. 439–440 og Brækhus (1998) s. 31–32.

²² Slik Lilleholt (2018) s. 30.

²³ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 14 og Falkanger (2022) s. 602.

være sikker på å få beholde det.²⁴ Dersom man måtte foreta grundige undersøkelser ved gjennomføringen av enhver transaksjon, ville det føre til en lite effektiv omsetning.

Samtidig kan hensynet til omsetningslivets sikkerhet også tilsi at rette eier og fullmaktsgiver må vernes.²⁵ En eier som driver med for eksempel utleie av løsøre vil representere en helt legitim omsetningsinteresse. Tilsvarende vil det være helt nødvendig å bruke fullmektiger for å drive butikkvirksomhet på en effektiv måte. Hvis faren for tap er høy, vil dette kunne begrense omsetningslivet.²⁶

Risikoen for tap bør i alminnelighet legges på den som er nærmest til å forhindre at situasjonen oppstår. Dette innebærer at fullmaktsgivers og rette eiers mulighet for å kontrollere de legitimerende omstendigheter er av sentral betydning for risikoavveiningen.²⁷ Når man risikerer å tape sin rett, eller bli bundet til en uønsket disposisjon, får man en viss oppfordring til å sørge for å hindre at uvedkommende fremstår som legitimert.²⁸ Reglene kan dermed også virke preventivt.²⁹

1.4 Kort om terminologi

Terminologien ulovfestet fullmakt og selvstendig fullmakt på ulovfestet grunnlag, vil anvendes som samlebetegnelser på det som i teorien omtales som både toleransefullmakt, kombinasjonsfullmakt og tillitsfullmakt.³⁰ Begrepet fullmakt brukes om den kompetansen til å binde fullmaktsgiver som fullmektigen er legitimert til.

I tråd med alminnelig avtalerettslig terminologi vil partene i avtalen inngått ved fullmektig omtales som fullmaktsgiver eller hovedmannen, og medkontrahent eller tredjemann. Representanten omtales som fullmektig, uavhengig av om han i det konkrete tilfellet har tilstrekkelig fullmakt til å binde fullmaktsgiver.

Ved behandlingen av ekstinksjonsreglene vil hjemmelsmann eller rette eier brukes om den som i utgangspunktet har rettighetene til tingen. Begrepet avhenderen brukes om den som er i

²⁴ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 14.

²⁵ Ibid.

²⁶ Brækhus (1998) s. 31.

²⁷ Slik Lie (2017) s. 441 og Brækhus (1998) s. 31–32.

²⁸ Slik Lie (2017) s. 442.

²⁹ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 14.

³⁰ Slik Lassen (1992), Woxholt (2021) og Giertsen (2021) s. 369.

besittelse av tingen, men mangler rett til å rå over den. Den som vil ekstingvere rettigheter i formuesgodet omtales som erververen, medkontrahtenten eller tredjemann.

Ved bruk av enkeltbokstaver i eksempler vil fullmaktsgiver og hjemmelsmann betegnes som H, fullmektigen og avhenderen som A og tredjemannen som B.

1.5 Avgrensninger og fremstillingen videre

Avhandlingens hovedformål er å sammenligne vilkårene om legitimasjon og god tro etter de ulovfestede reglene om fullmakt opp mot vilkårene etter godtroervervloven § 1. Det tas derfor ikke sikte på en uttømmende gjennomgang av fullmaktsreglene. I kapittel 3.1 vil det først foretas en kort gjennomgang av de generelle utgangspunkter ved fullmaktsreglene. Videre jeg behandle minstekravene for å kunne konstatere fullmakt på ulovfestet grunnlag i kapittel 3.2 og 3.3. Deretter vil det pekes på et utvalg av omstendigheter som er relevante i vurderingen av om det foreligger ulovfestet fullmakt i kapittel 3.4. Hensikten med dette er å illustrere bredden i de omstendighetene og momentene som kan tenkes å være relevante i vurderingen. I kapittel 3.5 vil jeg forsøke å fastlegge en nedre grense for binding på ulovfestet grunnlag. Her er det særlig grensen mellom den uselvstendige fullmakten og selvstendig fullmakt på ulovfestet grunnlag som er relevant.

Behandlingen av godtroervervsreglene vil konsentrerer rundt hovedproblemstillingen. Det innebærer at det avgrenses mot en fullstendig analyse av alle vilkårene for godtroerverv. Videre avgrenses det mot reglene om kreditorekstinksjon, ettersom legitimasjon og god tro bare er relevant for avtalebasert godtroerverv.³¹

Av hensyn til å få frem sammenhengen i regelverket, vil det gis en kort oversikt over de grunnleggende utgangspunktene og vilkårene for godtroerverv i kapittel 2. Videre vil det foretas en kort gjennomgang av hvordan hovedproblemstillingen løses for fast eiendom og omsetningsgjeldsbrev i kapittel 4.2. Hvordan spørsmålet håndteres for andre kategorier av formuesgoder kan gi bidrag til den konkrete vurderingen av hvordan regelen for løsøre bør være. Drøftelsen av hovedproblemstillingen foretas i kapittel 4.3. Problemstillingen forutsetter at vilkåret om overlevering i ekstl. § 1 er oppfylt, og innholdet i overleveringskravet drøftes ikke nærmere.

³¹ Falkanger (2022) s. 606, Se nærmere om kreditorekstinksjon i kapittel XV.

Avhandlingen vil benytte alminnelig juridisk metode, herunder anerkjente prinsipper om relevans, slutning og vekt.³² Problemstillingen er lite berørt i autoritative kilder, foruten om enkelte forarbeidsuttalelser til godtroervervloven. Diskusjonen har for det meste foregått i juridisk teori. Som alltid må vekten av den enkelte rettskildefaktor veies opp mot andre relevante tolkningsfaktorer.³³

Det nordiske lovsamarbeidet på formuerettens område, innebærer at det ved enkelte spørsmål kan ha verdi å se hen til nordisk rett.³⁴ Forarbeidene til den svenske godtroervervsloven, har tatt tydeligere stilling til enkelte sider ved hovedproblemstillingen, sammenlignet med de norske forarbeidene.³⁵ Det vil derfor trekkes paralleller til disse, i den grad de kan gi veiledning til løsningen av problemstillingen.

³² I tråd med Eckhoffs rettskildelære, Eckhoff (2001).

³³ Eks. Eckhoff (2001) s. 74.

³⁴ Slik Lilleholt (2018) s. 44, og Woxholt (2006).

³⁵ Lag (1986:796) 13. desember 1986 om godtrosforvärv av lösöre.

medfører dermed bare ekstinksjon av rette eiers innsigelser om at A manglet rett til å rå over tingen.

Videre er det et krav at A må være legitimert som rettighetshaver. De lovfestede godtroervervsreglene definerer hvilke omstendigheter som gir avhenderen rettslig legitimasjon til å rå over tingen. Kravet til avhenderens legitimasjon varierer avhengig av hvilken kategori av formuesgoder transaksjonen gjelder. Det er særlig tre kategorier av legitimasjon som er rettslig relevant etter de lovfestede godtroervervsreglene: registrering, notifikasjon og besittelse.⁴⁰ For løsøre er det besittelse av tingen som gir avhenderen legitimasjon, jf. ekstl. § 1. Når kravet til legitimasjon er definert i lov, bidrar det til å sikre hensynet til en sikker omsetning. En rettighetshaver som har kontroll over de legitimerende omstendigheter vil enklere kunne forhindre tap av sin rett.

Legitimasjonsvilkåret henger nært sammen med det tredje vilkåret for godtroerverv, som er kravet til sikringsakt. Sikringsakten innebærer at erververen fratrar avhenderen legitimasjon som rettighetshaver.⁴¹ For eksempel er sikringsakten for godtroerverv av løsøre at erververen får tingen overlevert til seg, jf. ekstl. § 1 nr. 1. Til slutt er det et vilkår om at erververen må være i aktsom god tro om avhenderens rett til å rå over tingen.

Hvor sterkt godtroende tredjemanns rett står i konflikt med hjemmelsmannens rett varierer ut fra hvilket formuesgode som avhendes. Eksempelvis vil en registrering i grunnboken som bygger på et forfalsket skjøte, eller salg av en stjålet løsøregjenstand avskjære erververens adgang til godtroerverv.⁴² Motsatt vil erververen ekstingvere alle hjemmelsmannens innsigelser ved avhending av omsetningsgjeldsbrev.⁴³ Spørsmålet om godtroerverv når avhenderen opptrer som fullmektig behøver derfor ikke være identisk for de ulike kategoriene av formuesgoder.

⁴⁰ Lilleholt (2018) kapittel 6.

⁴¹ Lilleholt (2018) s. 32.

⁴² Jf. Lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing (tinglysningsloven – tingl.) § 27 og ekstl. § 2.

⁴³ Falkanger (2022) s. 719.

3 Fullmaktens grenser

3.1 Generelt om fullmakt

3.1.1 Selvstendig og uselvstendig fullmakt

Avtaleloven bygger på en sondring mellom to typer fullmakt, i teorien omtalt som selvstendige og uselvstendige fullmakter.⁴⁴ At en fullmakt er selvstendig innebærer at den «fremtrer utad på en måte som gjør dem synlige også for andre enn fullmaktsgiver og fullmektig – typisk for medkontrahenten».⁴⁵ Stillingsfullmakten (avtl. § 10) og frasagnsfullmakten (avtl. §§ 13, 14 og 16) er eksempler på selvstendige fullmakter. En uselvstendig fullmakt innebærer på sin side at fullmektigens kompetanse til å representere fullmaktsgiver bare er kommet til uttrykk i det interne forholdet, se avtl. § 18.⁴⁶ Det er vanlig å bruke betegnelsen oppdragsfullmakt om den uselvstendige fullmakten.⁴⁷

Det grunnleggende utgangspunktet er at en avtale som inngås ved bruk av fullmektig bare binder fullmaktsgiver i den grad den er «indenfor fuldmagtens grænse», jf. avtl. § 10. Ved spørsmål om disposisjonen er innenfor fullmaktens grenser, er skillet mellom fullmektigens rett og legitimasjon sentralt. Man må skille mellom spørsmålet om fullmaktsgiveren blir bundet overfor tredjemann, og spørsmålet om fullmektigen hadde rett til å inngå slik avtale i forholdet til fullmaktsgiveren.⁴⁸ En fullmektig kan være *legitimert* til å foreta disposisjoner som går utover den *rett* han er tildelt av fullmaktsgiver.⁴⁹ Dette skillet er begrunnelsen for at man sondrer mellom selvstendige og uselvstendige fullmakter.

Fullmaktens grense ved de uselvstendige fullmaktene defineres av den retten som fullmektigen er tildelt i det interne forholdet.⁵⁰ For de selvstendige fullmaktene defineres fullmaktens grense av den legitimasjonen fullmaktsgiver har utstyrt fullmektigen med, og den

⁴⁴ Woxholt (2021) s. 232.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

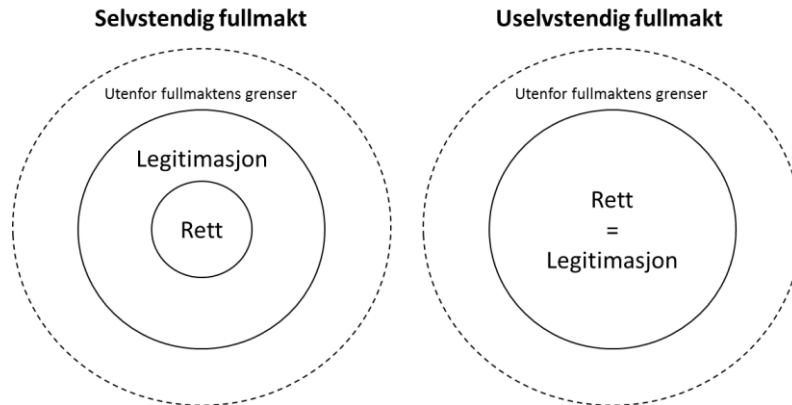
⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Lassen (1992) s. 16.

⁴⁹ Hov (2009) s. 187.

⁵⁰ Utk. 1914 s. 42.

kan være videre enn fullmektigens interne rett. Forholdet mellom rett og legitimasjon kan illustreres slik:

En godtroende tredjemann binder fullmaktsgiver til fullmektigens urettmessige disposisjon dersom fullmektigen hadde legitimasjon til å foreta den, jf. avtl. § 11 første ledd.

Begrunnelsen for dette er at «fullmektigen overfor medkontrahenten vanligvis vil fremtre som om han var berettiget, og at det er fullmaktsgiveren som er årsak til at medkontrahenten oppfatter situasjonen slik.»⁵¹ Her har lovgiver gjort en avveining mellom hensynet til fullmaktsgiverens vilje og hensynet til tredjemanns berettigede forventning.

Ved oppdragsfullmakten eksisterer det ingen ytre omstendigheter som gir fullmektigen legitimasjon utover sitt oppdrag, jf. avtl. § 11 andre ledd. Hensynet til tredjemanns gode tro må i disse tilfellene veie mindre enn hensynet til fullmaktsgivers vilje. Tredjemann tar en risiko ved å handle ved en fullmektig uten noen ytre form for legitimasjon.⁵² Han har ingen sikkerhet for at fullmakten overhodet eksisterer, eller at innholdet er korrekt gjengitt av fullmektigen.⁵³ Selv om fullmaktsgiver ikke blir bundet når fullmektigen handler i strid med oppdraget, vil tredjemanns risiko for tap likevel begrenses gjennom avtl. § 25. Dersom fullmakten er mangelfull, kan den godtroende medkontrahenten, på visse vilkår, kreve erstatning av fullmektigen for den positive kontraktsinteressen.⁵⁴

⁵¹ Hov (2009) s. 187.

⁵² Arnholm (1974) s. 123.

⁵³ Stang (1935) s. 374.

⁵⁴ Hagstrøm (2021) s. 567: Positiv kontraktsinteresse betyr at «skadelidte stilles økonomisk som om han hadde fått riktig oppfyllelse.»

3.1.2 Kort om avtalelovens selvstendige fullmakter

Avtaleloven opererer med to hovedkategorier av selvstendige fullmakter: frasagnsfullmakt og stillingsfullmakt. Loven regulerer ikke fullmaktsreglene uttømmende, og den tjener derfor bare som et utgangspunkt ved fastleggelsen av fullmaktsreglenes rekkevidde.⁵⁵

Frasagnsfullmaktene karakteriseres ved at fullmaktsgiveren «utad *sier ifra* om fullmakten.»⁵⁶ Denne meddelelsen kan skje ved erklæring til medkontrahenten (avtl. § 13), ved offentlig meddelelse av fullmakten (avtl. § 14), eller gjennom et dokument som fullmektigen kan vise til medkontrahenten (avtl. § 16). Fullmaktens grenser beror på en tolkning av dokumentet eller erklæringen.⁵⁷ Dersom Peder gir Lars et dokument som sier at «Lars kan selge bilen min», så har Lars fått en generell legitimasjon til å selge bilen uavhengig av pris. Dersom Lars selger bilen i strid med en intern instruks, blir Peder likevel bundet til avtalen så fremt medkontrahenten var i god tro, jf. avtl. § 11 første ledd.

Stillingsfullmakten karakteriseres ved at fullmakten er «knyttet til den stilling noen inntar hos en annen».⁵⁸ Etter avtl. § 10 andre ledd må det være «lov eller sedvane» som gir kompetanse til å handle. Sedvanevilkåret innebærer at det må foreligge en bestemt oppfatning om hva slags kompetanse den aktuelle stillingen gir. Slike oppfatninger kan endre seg over tid, men det må være tale om en oppfatning med en vid geografisk utbredelse.⁵⁹

Det er grunn til å understreke at avtl. § 10 andre ledd som hjemmel for fullmektigens kompetanse vil være mindre aktuell i dagens samfunn.⁶⁰ Det eksisterer mange ulike stillingstitler med et mer eller mindre klart innhold, hvor det vil være vanskelig å påvise en oppfatning som oppfyller avtalelovens sedvanevilkår.⁶¹ Dette medfører et behov for å kunne konstatere fullmakt på ulovfestet grunnlag, dersom innehaveren av en stilling fremstår som legitimert utad til å foreta enkelte disposisjoner.⁶²

Hva som kreves for å karakterisere en fullmakt som selvstendig, på ulovfestet grunnlag, er temaet for den videre fremstillingen.

⁵⁵ Ot.prp. nr. 63 (1917) s. 52.

⁵⁶ Arnholm (1974) s. 121.

⁵⁷ Lassen (1992) s. 40.

⁵⁸ Arnholm (1974) s. 122.

⁵⁹ Lassen (1992) s. 45.

⁶⁰ Slik Woxholt (2021) s. 241.

⁶¹ Ibid.

⁶² Woxholt (2021) s. 244.

3.1.3 Selvstendig fullmakt på ulovfestet grunnlag

Den allmenne oppfatningen i teori og praksis i lengre tid vært at fullmakt også kan konstateres på ulovfestet grunnlag.⁶³ Det er særlig begrepene toleransefullmakt og kombinasjonsfullmakt som har fått gjennomslag i nyere avtalerettslige fremstillinger.⁶⁴

Betegnelsen toleransefullmakt brukes om tilfeller der fullmakt blir stiftet ved at «fullmaktsgiveren [H] forholder seg passiv overfor en opptreden fra A som må gi omverdenen inntrykk av at A har fullmakt fra [H]». ⁶⁵ Kombinasjonsfullmakt betegner situasjoner der «rettsreglene beskytter forventningene hos en tredjemann som ut fra *forskjellige omstendigheter i samvirke* har hatt grunn til å tro at han handlet med en representant som kunne binde oppdragsgiver». ⁶⁶

Høyesterett anvendte terminologien toleranse- og kombinasjonsfullmakt som en samlet kategori for første gang i Rt. 2011 s. 410 (heretter «*Optimogården*»). Det ble altså ikke sondret mellom begrepene, slik juridisk teori tradisjonelt har gjort. Saken gjaldt spørsmål om det var inngått bindende avtale om leie av forretningslokaler mellom Optimogården AS (heretter «*Optimogården*») og Ernst & Young AS (heretter «*EY*»). Stig Roger Nilsen hadde oppdrag om å finne nye leietakere til en etasje i Optimogårdens forretningslokaler i Mo i Rana. Det ble opprettet kontakt og innledet forhandlinger med EY v/daglig leder for kontoret i Mo i Rana, Geir Arne Solbakk. Kontraktsbeløpet på leieavtalen var på om lag 2,75 millioner kroner. Solbakk hadde bare intern fullmakt til å foreta innkjøp på opptil 50 000 kroner. Det forelå heller ingen sedvane eller bestemmelse i lov som ga fullmakt etter avtl. § 10. Spørsmålet for Høyesterett var om Solbakk likevel var legitimert til å inngå avtalen.

Førstvoterende legger til grunn at en «representant kan være legitimert på vegne av prinsipalen på ulovfestet grunnlag», og viser til at dette er omtalt som blant annet kombinasjonsfullmakt eller toleransefullmakt i teorien. ⁶⁷ Høyesterett slutter seg til Lassens definisjon av kombinasjonsfullmakt, men uttaler at det avgjørende, uansett betegnelse, er om «medkontrahenten har fått berettigede forventninger om at vedkommende har fullmakt». ⁶⁸

⁶³ F.eks Rt. 1924 s. 1176.

⁶⁴ Eksempelvis Lassen (1992) og Woxholt (2021).

⁶⁵ Lassen (1992) s. 33.

⁶⁶ Lassen (1992) s. 36.

⁶⁷ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 34.

⁶⁸ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 35.

Spørsmålet om ulovfestet fullmakt har senere blitt behandlet i HR-2016-476-A (heretter «*Bremanger*»). Saken gjaldt spørsmålet om en kommune var bundet til opsjonsavtaler med en bank, som var inngått av administrasjonssjefen i strid med kommunens interne finansreglement. Banken hadde tapt sine innsigelser til avtalen på grunn av passivitet, og saken ble avgjort på dette grunnlaget. Spørsmålet om administrasjonssjefen var legitimert som fullmektig ble likevel drøftet kort i et *obiter dictum*.⁶⁹ Flertallet slutter seg i hovedsak til Høyesteretts tilnærming i *Optimogården*, men tilføyer, med utgangspunkt i Lassens oppsummering av fullmaktsreglene, at de «legitimerende omstendighetene [må] være skapt ved handlinger eller unnlatelser fra personer eller av organ som har kompetanse til å forplikte avtaleparten [...]».⁷⁰

Med bakgrunn i disse avgjørelsene kan de grunnleggende vilkårene for selvstendig fullmakt på ulovfestet grunnlag oppsummeres slik: Medkontrahenten må ha *berettigede forventninger* om fullmektigens *legitimasjon*, og de legitimerende omstendighetene må ha *tilstrekkelig tilknytning til fullmakts giver*. Hva som nærmere ligger i disse vilkårene, og hvilke omstendigheter som kan være legitimerende, er temaet i kapittel 3.2 – 3.5.

⁶⁹ HR-2016-476-A, avsnitt 68–73.

⁷⁰ HR-2016-476-A, avsnitt 71.

3.2 Legitimasjon og god tro

Spørsmålet om fullmakt på ulovfestet grunnlag aktualiseres der fullmektigen har opptrådt i strid med sin interne rett, og han ikke har tilstrekkelig legitimasjon etter avtalelovens regler. Begrunnelsen for at fullmaktsgiver likevel blir bundet er, i likhet med avtalelovens tilfeller, ønsket om å verne den godtroende tredjemann som har innrettet seg etter fullmektigens legitimasjon.⁷¹ I dette ligger det nødvendigvis to ting; i) fullmektigen må ha legitimasjon, og ii) tredjemann må være i god tro om fullmektigens kompetanse.

Legitimasjon forklares gjerne som at vedkommende har et «ytre skinn av rett til å foreta vedkommende disposisjon».⁷² For fullmaksreglene brukes begrepet legitimasjon for å beskrive fullmektigens kompetanse til å «fremkalle rettsvirkninger som om fullmaktsgiveren selv handlet», ved sine disposisjoner.⁷³ Man må skille mellom faktisk og rettslig legitimasjon.⁷⁴ Faktisk legitimasjon innebærer at det er tale om forhold som utad kan gi forventninger om at man har rett til å disponere, men som ikke er rettslig relevant etter rettsreglene. Etter avtaleloven vil eksempelvis et dokument fra fullmaktsgiveren som sier at A har fullmakt til å kjøpe en bil for H, tjene som rettslig legitimasjon etter avtl. § 16.

Spørsmålet om rettslig legitimasjon på ulovfestet grunnlag beror på om «medkontrahenten har fått berettigede forventninger om at vedkommende har fullmakt».⁷⁵ Det innebærer at vurderingen av hvilke omstendigheter som er rettslig relevante er mer sammensatt. Kravet til «berettigede forventninger» indikerer at det er en nær sammenheng mellom vilkåret om legitimasjon og medkontrahentens gode tro.⁷⁶

Høyesterett behandler likevel vilkårene om legitimasjon og god tro hver for seg i *Optimogården*. Dette er naturlig ettersom det i utgangspunktet er to ulike vilkår. Likevel illustrerer førstvoterendes behandling av vilkårene at det kan være vanskelig å skille mellom hvilke vurderingsmomenter som er relevante ved legitimasjon og hvilke som er relevante for medkontrahentens gode tro. Høyesterett viser blant annet til Solbakks ledende stilling, avtalens art, og risikobetraktninger i begge vurderingene.⁷⁷ Uansett om man skiller tydelig

⁷¹ Lassen (1992) s. 18.

⁷² F.eks. Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 7.

⁷³ Arnholm (1974) s. 114.

⁷⁴ Lilleholt (1997) s. 139.

⁷⁵ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 35.

⁷⁶ Slik Lie (2017) s. 447.

⁷⁷ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 36–37, 43 og 73–75.

mellom vilkårene eller ikke, er det klart at vurderingsmomentene under begge vilkår henger nært sammen. Det kan derfor være hensiktsmessig, slik Lie fremhever, å foreta vurderingen av legitimasjon og god tro som en mer samlet vurdering av medkontrahentens berettigede forventninger.⁷⁸

For at medkontrahenten skal kunne ha «berettigede forventninger» om fullmektigens legitimasjon, må medkontrahentens gode tro være aktsom.⁷⁹ Falkanger fremhever at en vesentlig retningslinje for alle godtroregler er at det er «den hederlige opptreden som vernes».⁸⁰ Det innebærer at det må oppstilles en undersøkelsesplikt dersom omstendighetene tilsier det. Allmenne oppfatninger eller handlemåter vil danne utgangspunktet for hvor streng undersøkelsesplikt som gjelder i det konkrete tilfellet.⁸¹ Graden av undersøkelsesplikt må imidlertid ikke gå på bekostning av de hensyn som reglene skal verne.⁸²

At undersøkelsesplikten må tilpasses omstendighetene illustreres i *Optimogården*. Optimogården var en profesjonell aktør som kunne ha sørget for å skaffe klarhet i forholdene når de fikk opplysninger fra Solbakk om at avtalen måtte signeres sentralt.⁸³ Opplysningene kunne derfor medføre en undersøkelsesplikt. Flertallet la likevel avgjørende vekt på at signeringsforbeholdet ikke var tilstrekkelig tydeliggjort fra EY's side, og at dette dessuten ville vært svært enkelt for dem å tydeliggjøre.⁸⁴ Avveiningene som gjøres, illustrerer at vurderingen av medkontrahentens undersøkelsesplikt må veies opp mot den andre partens handleplikt. Høyesterett lemper dermed tilsynelatende på medkontrahentens aktsomhetsplikt, ut fra synspunktet om at EY var nærmere til å bære risikoen for den uklarheten som oppsto.

Det er likevel ikke tilstrekkelig for binding på ulovfestet grunnlag at det foreligger ytre omstendigheter som kan gi medkontrahenten forventninger om fullmakt. For å gi omstendighetene rettslig relevans kreves det i tillegg at de har tilstrekkelig tilknytning til fullmaktsgiveren.⁸⁵

⁷⁸ Lie (2017) s. 447.

⁷⁹ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 71.

⁸⁰ Falkanger (1999) s. 146.

⁸¹ Ibid.

⁸² Falkanger (1999) s. 148.

⁸³ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 71.

⁸⁴ Ibid. avsnitt 73.

⁸⁵ HR-2016-476-A, avsnitt 70–71.

3.3 Fullmaktsgivers tilknytning

Det som skiller de selvstendige fullmaktene fra den uselvstendige fullmakten, er at selvstendige fullmakter har fått en «særlig tilværelse» overfor tredjemann som stammer fra fullmaktsgiver.⁸⁶ Hvordan fullmakten har fått en slik særlig tilværelse kan likevel variere ganske mye.

Høyesterett har hatt en litt varierende tilnærming til spørsmålet om fullmaktsgivers tilknytning. I *Optimogården* legger førstvoterende vekt på at Solbakk selv (fullmektigen) hadde gitt «klare signaler underveis, som tydet på at han hadde kompetanse til å binde Ernst & Young».⁸⁷ At en fullmektig selv gir uttrykk for at han har kompetanse vil imidlertid være et forhold som fullmaktsgiver sjeldent har kontroll over. Dette vil nettopp være situasjonen ved en oppdragsfullmakt, der det er klart at fullmektigens egne lovnader ikke gir legitimasjonsvirkninger utover den interne rett.⁸⁸ Det ble nok bare lagt vekt på hans egne uttalelser fordi han allerede hadde en sterk tilknytning til selskapet. Flertallet fremhevet at han hadde en «ledende stilling i selskapet, og ikke bare [var] en enkeltstående fullmektig».⁸⁹ Mindretallet fremhevet på sin side at det er «fullmaktsgiverens – ikke fullmektigens – forhold som er avgjørende for om representasjonsrett på dette grunnlaget kan anses etablert».⁹⁰

I *Bremanger* viste flertallet til Lassens sitat hvor det fremheves at den «påståtte fullmaktsgiveren må sies å ha medvirket til å skape slike forventninger hos tredjemann».⁹¹ Førstvoterende stilte strenge krav til kommunestyrets tilknytning til de legitimerende omstendighetene. Det kan dermed synes som at de snevret inn hvilke omstendigheter som fullmaktsgiver må svare for, sammenlignet med flertallets oppfatning i *Optimogården*.⁹² Hvor langt dommens prejudikatsverdi rekker er likevel ikke helt klart. Dommen har en særlig kommunalrettslig dimensjon og spørsmålet om fullmakt ble bare behandlet i et *obiter dictum*.⁹³ Synspunktet om at fullmaktsgiveren må ha en viss tilknytning til fullmektigens

⁸⁶ Arnholm (1974) s. 123.

⁸⁷ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 43.

⁸⁸ Se kapittel 3.1.1.

⁸⁹ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 74.

⁹⁰ Ibid. avsnitt 85.

⁹¹ HR-2016-476-A, avsnitt 70, med henvisning til Lassen (1992) s. 38.

⁹² Slik Lie (2017) s. 457–458.

⁹³ Slik Lie (2017) s. 458–459.

legitimasjon er likevel ikke omstridt. Det som er uklart er hvor strenge krav til tilknytningen som kreves.⁹⁴

Kravet om tilknytning kan leses som et krav om årsakssammenheng. Dersom man ser hen til erstatningsretten, er betingelseslæren sentral ved spørsmålet om årsakssammenheng.⁹⁵ Det foreligger årsakssammenheng dersom en skade vanligvis ikke ville skjedd hvis en handling eller unnløtelse tenkes borte.⁹⁶ Selv om betingelseslæren ikke har direkte overføringsverdi til fullmaktslæren, kan den illustrere et naturlig utgangspunkt for vurderingen av tilknytningsvilkåret. Binding oppstår ikke dersom fullmaktsgivers atferd er uten betydning for fullmektigens legitimasjon.

Eksempelvis vil fullmaktsgivers handling være en nødvendig betingelse for fullmektigens legitimasjon dersom han utstyret fullmektigen med et fullmaktsdokument. Motsatt vil fullmaktsgivers handling eller unnløtelse ikke være en nødvendig betingelse for fullmektigens legitimasjon dersom en utenforstående legitimerer seg med et forfalsket fullmaktsdokument.

Kravet om tilknytning innebærer dermed at fullmaktsgiverens adferd må stå i årsakssammenheng med fullmektigens legitimasjon. Slik adferd kan ifølge Lie være «et vidt spekter av handlinger og unnløtelser, hvor det sentrale er at hovedmannen gjennom måten å innrette seg på, anses for å stå nærmere til å bære risikoen for fullmektigens overskridelse av bemyndigelsen enn medkontrahtenten».⁹⁷ Fullmaktsgivers tilknytning til de legitimerende omstendigheter må i tillegg være synlig for medkontrahtenten, dersom den skal være egnet til å gi berettigede forventninger.

Det finnes et vidt spekter av omstendigheter som kan virke legitimerende og fullmaktsgivers grad av tilknytning til omstendighetene vil variere. I kapittel 3.4 vil det trekkes frem et utvalg av omstendigheter og momenter som er blitt fremhevet i praksis.

⁹⁴ Slik Lie (2017) s. 460.

⁹⁵ Meyer (2021) s. 21.

⁹⁶ Rt. 1992 s. 64.

⁹⁷ Lie (2017) s. 438.

3.4 Legitimerende omstendigheter

3.4.1 Elementer fra avtaleloven

Det er naturlig å se de ulovfestede fullmaktsreglene som en forlengelse av avtalelovens regler.⁹⁸ Likheter med avtalelovens legitimerende omstendigheter er derfor høyst relevant i vurderingen av om ulovfestet fullmakt foreligger.

Et av hovedargumentene for binding i *Optimogården* var at Solbakk hadde en ledende posisjon i selskapet. Solbakk var partner i EY og daglig leder for kontoret i Mo i Rana som leieavtalen skulle gjelde for. Dette ga ifølge Høyesterett en forventning om at han hadde en viss kompetanse til å binde EY. Selv om man ikke kunne påvise en klart definert sedvane som oppfylte vilkåret i avtl. § 10, er det liten tvil om at stillingsbetegnelsen ble tillagt stor vekt i den konkrete vurderingen av Solbakks legitimasjon. Høyesterett viste blant annet til at en daglig leder ville «kunne ha kompetanse til å inngå leieavtale for kontoret», og man mente at «[g]ode grunner [talte] for at dette håndteres lokalt, av dem som best kjenner behovet og det lokale leiemarkedet» selv om det ikke forelå en sedvane som oppfylte avtalelovens krav.⁹⁹

Arnholm tar til orde for at dersom noen stiller seg bak disken mens kjøpmannen er ute, så kan det som følge av «andre legitimasjonsregler» føre til at kjøpmannen blir bundet selv om det ikke forelå noen stillingsfullmakt.¹⁰⁰ Hvor langt man vil gå i disse tilfellene fremstår som uklart. En kjøpmann som forlater sin butikk uten å sikre den, tar en viss risiko for at uvedkommende kan selge varer på hans vegne. Så fremt disposisjonene fremstår som ordinære for tredjemann, kan det nok argumenteres for at kjøpmannen bør være nærmest til å bære risikoen for misforståelsen.¹⁰¹

Videre vil det kunne være en legitimerende omstendighet å ha besittelse av dokument som gir uttrykk for en viss kompetanse, men som ikke oppfyller kravene til en «erklæring» eller «skriftlig fullmakt» etter avtl. §§ 13 og 16. Som eksempel kan det vises til Rt. 1926 s. 542. En mann ble utstyrt med fiskesedler som hadde påtrykt oppdragsgivers firmanavn. Når mannen var utstyrt med fiskesedlene ble han, på tross av manglende oppdrag, ansett som legitimert til å kjøpe inn rogn og fisk på firmaets regning. Man kan se det slik at når firmaet

⁹⁸ Lie (2017) s. 437.

⁹⁹ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 37.

¹⁰⁰ Arnholm (1974) s. 122.

¹⁰¹ Slik Sæbø (1997) s. 1012.

utstyrte representanten med fiskesedlene, så måtte de være nærmest til å bære risikoen for at han handlet uten oppdrag om innkjøp.

I teorien har man drøftet hvor grensen mellom en skriftlig oppdragsfullmakt og en frasagnsfullmakt skal gå.¹⁰² Oppdragsfullmakten ble tradisjonelt omtalt som en muntlig fullmakt, men det gjelder ingen formkrav til den og det er klart at den også kan gis skriftlig.¹⁰³ Woxholt legger avgjørende vekt på at dersom erklæringen om fullmakt «alle forhold tatt i betraktning er *egnet* til å vises frem», så må det regnes som en frasagnsfullmakt.¹⁰⁴ Arnholm mener på sin side til at det ikke er tilstrekkelig at fullmektigen kan vise frem et dokument hvor oppdraget kommer til uttrykk.¹⁰⁵ Bare dersom fullmakts giveren har sagt uttrykkelig i brevet at fullmektigen skal kunne vise det til medkontrahenten så må det regnes som en selvstendig fullmakt.¹⁰⁶

Det er ikke helt åpenbart at disse synspunktene gir et fullstendig uttrykk for gjeldende rett. Vi tenker oss følgende tilfelle: Peder sender en tekstmelding til Lars hvor det står: «Du kan selge bilen min». Like etter får Lars en muntlig beskjed om å ikke selge bilen for under 100 000. På tross av at Lars mangler tillatelse til å vise meldingen videre, så velger han likevel å vise meldingen til kjøperen Marte. Ut fra perspektivet om krav til årsakssammenheng, kan det hevdes at Peders handling er en nødvendig betingelse for Lars sin legitimasjon. Selv om Peder ikke har ment at Marte skulle se meldingen, har han likevel tatt en viss risiko for misbruk ved å sende meldingen til Lars. Dersom man mener at meldingen ikke oppfyller kravet til en frasagnsfullmakt etter avtaleloven, så må man trolig kunne anse den som en legitimerende omstendighet på ulovfestet grunnlag. Meldingen kan bidra til å gi Marte visse forventninger om fullmakt.

Høyesteretts argumentasjon i *Optimogården* kan gi en viss støtte til dette standpunktet. Solbakk (fullmektigen) fikk Skuterud, som var innkjøpssjefen i EY, til å se gjennom det første avtaleutkastet som var forhandlet frem. Skuterud kom med detaljerte kommentarer i en e-post til Solbakk, som ble videresendt til Nilsen i Optimogården. Førstvoterende uttalte at det ikke

¹⁰² Woxholt (2021) s. 239.

¹⁰³ Slik Woxholt (2021) s. 238.

¹⁰⁴ Woxholt (2021) s. 239.

¹⁰⁵ Arnholm (1974) s. 134.

¹⁰⁶ Ibid.

var «opplyst om Skuterud var klar over at Solbakk sendte e-posten videre til Nilsen. **Han måtte uansett regne med at dette kunne skje**» [mine uthevinger].¹⁰⁷

E-posten fra Skuterud var etter mitt syn av intern karakter og det gjorde den lite egnet til å vise frem. E-posten brukte språk som «du må ha med» og «bør du vurdere om». Dette ga uttrykk for interne strategiske vurderinger i kontraktsforhandlingen som i utgangspunktet ikke var egnet til å vises for motparten.¹⁰⁸ Likevel legger førstvoterende vekt på at Skuterud måtte «regne med» at e-posten kunne bli videresendt. Dette kan tolkes slik at EY v/Skuterud derfor måtte bære risikoen for at e-posten kunne bli sendt videre, og dermed virke legitimerende. Høyesteretts tilnærming til e-posten er nok preget av at den bare var ett av flere legitimerende moment i den konkrete saken. Etter mitt syn gir den likevel en viss støtte for å vektlegge skriftlige utsagn, som ikke oppfyller kravet til frasagnsfullmakter etter avtaleloven, som en legitimerende omstendighet.

3.4.2 Fullmaktsgivers atferd

Fullmaktsgiverens atferd eller manglende reaksjon er sentral i vurderingen av om man skal godta binding på ulovfestet grunnlag.¹⁰⁹ Hovedbegrunnelsen for å konstatere slik binding er nettopp at «fullmaktsgiveren har hatt en oppfordring til å handle annerledes, hvis fullmaktsgiveren ville unngå å bli bundet».¹¹⁰ Etableringen av fullmaktsforholdet vil, særlig i passivitetstilfellene, på denne måten anses som en form for culpasantaksjon.¹¹¹

Begrepet toleransefullmakt, omfatter, ifølge Lassen, to hovedkategorier av passivitet. Det ene tilfellet er hvor passiviteten må ses på som en stilltiende disposisjon, og det andre tilfellet er hvor det ikke er naturlig å tolke passiviteten slik, men hvor man sanksjonerer atferden ved å konstatere bundethet.¹¹² Passivitet kan også gi grunnlag for binding i ettertid, dersom fullmaktsgiveren ikke protesterer på avtaleinngåelsen.¹¹³

Som eksempel på passivitet som en stilltiende disposisjon, kan det vises til Rt. 1924 s. 1176. Et aksjeselskap hadde endret sine vedtekter slik at det nå krevdes underskrift fra et av

¹⁰⁷ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 40.

¹⁰⁸ Lie (2017) s. 453.

¹⁰⁹ Jf. kapittel 3.3.

¹¹⁰ Woxholt (2021) s. 242.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Lassen (1992) s. 33–34.

¹¹³ Woxholt (2021) s. 242.

direksjonens medlemmer, i tillegg til disponentens, for å forplikte selskapet. På tross av vedtektsendringen fortsatte disponenten å signere på egenhånd overfor banken, og man måtte regne med at direksjonen var kjent med dette. Høyesterett mente da at direksjonen hadde «[...] forholdt sig paa saadan maate at [disponenten] maa ansees for at ha været stilltiende bemyndiget [...]» til å opptre på selskapets vegne.¹¹⁴ Selskapet hadde altså en oppfordring til å reagere på disponentens opptreden dersom man ønsket å forhindre binding ved fullmakt.

Også saksforholdet i RG-1995-580 er illustrerende for betydningen av partenes atferd ved spørsmålet om fullmakt. Saken gjaldt en økonomisjef hos Brødrene Sunde som inngikk valutaterminkontrakter på vegne av selskapet. Økonomisjefen hadde ikke noen eksplisitt fullmakt til å sørge for kjøp og salg av valuta. Han hadde imidlertid gjentatte ganger inngått slike kontrakter på vegne av Brødrene Sunde, og selskapet hadde presentert økonomisjefen som den med hovedansvaret for selskapets bankforretninger. Selskapet hadde ikke reagert på hans valutahandler, og man la til grunn at selskapet hadde gitt «stilltiende aksept» for de disposisjoner som ble foretatt. Saken illustrerer at gjentatte transaksjoner mellom partene er relevant for vurderingen av fullmakt.

I *Optimogården* ble det lagt vekt på at EY var koblet inn sentralt, ved at innkjøpssjefen hadde sett gjennom det første avtaleutkastet.¹¹⁵ Ettersom Skuterud hadde ansvaret for å koordinere EYs kontorleieavtaler måtte det, ifølge Høyesterett, fremstå som en rimelig mulighet at Optimogården ville oppfatte avtalen som bindende dersom man ble enige om de omtvistede punktene.¹¹⁶ Førstvoterende synes dermed å identifisere innkjøpssjefens opptreden med selskapets ledelse. Innkjøpssjefens involvering gjorde det enkelt for EY å klargjøre at det forelå et signeringsforbehold som var til hinder for bindende avtale. Når dette ikke ble klargjort, måtte de være nærmest til å bære risikoen for at Solbakk fremstod legitimert.¹¹⁷

Flertallet i *Bremanger*-dommen legger avgjørende vekt på at kommunestyret, som var det organet som kunne forplikte kommunen, ikke hadde tilknytning til de legitimerende omstendighetene.¹¹⁸ Dette på tross av at administrasjonssjefen hadde en sterk legitimasjon i kraft av sin stilling, og at både han selv, økonomisjefen og ordføreren var av den oppfatning at det var tale om transaksjoner som han hadde myndighet til å foreta.¹¹⁹ Ut fra Høyesteretts

¹¹⁴ Rt. 1924 s. 1176 på s. 1178.

¹¹⁵ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 39.

¹¹⁶ Ibid. avsnitt 41.

¹¹⁷ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 42 og avsnitt 73.

¹¹⁸ HR-2016-476-A, avsnitt 74.

¹¹⁹ Slik mindretallet i LB-2014-7766.

tilnærming til spørsmålet om identifikasjon i *Optimogården* kunne det tenkes at man kunne argumentere for at kommunen som helhet måtte bære risikoen for administrasjonssjefens legitimasjon.¹²⁰ Dommens rekkevidde må nok likevel, som nevnt, begrenses fordi saken dreide seg om binding av en kommune, hvor det er særlige offentligrettslige hensyn som gjør seg gjeldende.¹²¹

3.4.1 Familierelasjoner

Det klare utgangspunktet må være at det ikke kan oppstå et fullmaktsforhold bare fordi man er i familie med noen. At man har en familierelasjon kan likevel i enkelte situasjoner tjene som et legitimerende element. Illustrerende for dette er saken inntatt i Rt. 1938 s. 300.

Saken gjaldt en datter som hadde tatt ut betydelige beløp av morens sparebankinnskudd uten at disse var kommet moren til gode. Morens dødsbo krevde pengene refundert av bankene, da de mente at datteren ikke hadde hatt fullmakt til å disponere over innskuddene. Datteren hadde tatt hånd om morens gård og alle økonomiske anliggender utad. Moren var gammel og ute av fysisk stand til å ta hånd om sine ærender. Datteren hadde tilgang til morens bankbøker, som delvis ble brukt for å gjennomføre uttak. Herredsretten uttalte at det for utenforstående måtte ha «fremstillet sig som om fru Moksnes [datteren] hadde en ubegrenset adgang til å handle på morens vegne.»¹²²

Høyesterett sluttet seg til herredsrettens resultat, og uttalte:

[...]fru Moksnes' stilling og opptreden utad gjennom alle år i fru Drevlands økonomiske anliggender, i forening med det nære forhold mellem mor og datter, har gitt utenforstående, in casu banken, berettiget grunn til å gå ut fra at hun var bemyndiget til å disponere over fru Drevlands bankkonti slik som skjedd.¹²³

Man kan se det slik at omsorgsforholdet mellom mor og datter begrunnet datterens legitimasjon. Selv om familieforholdet var av relevans for legitimasjonen var det riktignok ikke det eneste elementet av betydning. Datteren var den reelle forpakteren av morens gård, og hun hadde i lang tid opptrådt på morens vegne i alle økonomiske anliggender. Moren hadde heller aldri protestert på datterens handlinger. I tillegg hadde hun tilgang til morens

¹²⁰Slik mindretallet i LB-2014-7766.

¹²¹ Se Lie (2017) s. 459.

¹²² Rt. 1938 s. 300 i herredsrettens dom på s. 310.

¹²³ Rt. 1938 s. 300 på s. 303.

bankbøker. Det var altså tale om forskjellige omstendigheter i samvirke som kunne knyttes til moren.

I ekteskapsloven § 41 har man lovfestet en særlig adgang for ektefeller til å inngå avtaler om pengekrav med ansvar for begge ektefellene.¹²⁴ Hvilken adgang det er til å anse ekteskapet som legitimerende ved spørsmål om fullmakt på ulovfestet grunnlag er uklart. Ekteskapet kjennetegnes av det er et særlig nært tillitsforhold og felleskap mellom partene.¹²⁵ Det kan derfor hevdes at den nære relasjonen et ekteskap normalt innebærer, i likhet med forholdet i Rt. 1938 s. 300, vil kunne virke legitimerende i kombinasjon med andre omstendigheter.

3.4.2 Partenes profesjonalitet

Partenes profesjonalitet er ikke en legitimerende omstendighet i seg selv, men et moment som kan påvirke vurderingen av hvilke omstendigheter er tilstrekkelig til å legitimere fullmektigen i det konkrete tilfellet. Profesjonelle parter må generelt antas å kunne ivareta sine interesser i større grad enn den alminnelige forbruker.¹²⁶ Av den grunn er forbrukere gitt et gjennomgående sterkere vern i avtaleretten gjennom preseptorisk lovgivning.¹²⁷ Ved spørsmålet om en part er i aktsom god tro, vil man blant annet ta hensyn til hvorvidt parten er næringsdrivende eller forbruker.¹²⁸ Dette innebærer at medkontrahentens profesjonalitet kan få betydning for hvorvidt han har berettigede forventninger om fullmakt.

I *Optimogården* var det profesjonelle parter på begge sider. Høyesterett viste til selskapets risiko for rutiner og instruksjoner som et argument for å legge mindre vekt på at EYs ledelse i begrenset omfang kjente til hva som foregikk.¹²⁹ Førstvoterende tolker dermed tilsynelatende tilknytningskravet mindre strengt som følge av EYs profesjonalitet. Lie har formulert det som et utslag av selskapets «organisasjonsrisiko».¹³⁰

Mindretallet legger på sin side vekt på at det er «hyppig forekommende i kommersielle forhold» at man lokalt fremforhandler et avtaleutkast som ledelsen må ta stilling til.¹³¹ EYs rutiner og organisering kunne derfor ikke gi Optimogården forventninger om Solbakks

¹²⁴ Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap. Se Lassen (1992) s. 99.

¹²⁵ Ot.prp. nr. 28 (1990–91) s. 39.

¹²⁶ Giertsen (2021) s. 7.

¹²⁷ Se NOU 1993: 27 s. 17. Forbruker er definert i lov 21. juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp § 1.

¹²⁸ Slik Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 40–41.

¹²⁹ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 43.

¹³⁰ Lie (2017) s. 454.

¹³¹ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 86.

legitimasjon. Som flertallet også fremhever, kunne informasjonen om at avtalen skulle signeres sentralt gi Optimogården en oppfordring til å undersøke forholdene nærmere.¹³² Det var nok relevant for mindretallets konklusjon at også Optimogården var en profesjonell part. Partenes profesjonalitet kan dermed få betydning både for hvem som er nærmest til å bære risikoen for fullmektigens legitimasjon, og for vurderingen av om medkontrahenten er i aktsom god tro.

Når to uprofesjonelle parter handler med hverandre, må dette tas hensyn til i vurderingen av hvilke omstendigheter som er legitimerende. Inngåelse av avtaler mellom forbrukere vil nok ofte være mindre formaliserte og av mindre økonomisk betydning. Det kan medføre at omstendigheter som ikke er legitimerende overfor en profesjonell part, likevel kan tenkes å være det overfor en forbruker.

3.4.3 Avtalens art

På samme måte som partenes profesjonalitet, vil avtalens art få betydning som et moment i vurderingen av hvilke omstendigheter som er tilstrekkelige for å legitimere fullmektigen. Høyesterett uttalte i *Optimogården* at «[o]m Solbakk var legitimert, må vurderes ut fra den avtalen det ble forhandlet om».¹³³ Solbakk hadde intern fullmakt til å foreta innkjøp på opptil 50 000 kroner. Avtalen som ble inngått var på 2,75 millioner. Det var følgelig en betydelig verdiforskjell mellom Solbakks interne bemyndigelse og avtalen som skulle inngås, noe som skulle tilsi at avtalen isolert sett var av stor betydning. Det må likevel tas i betraktning at EY er et stort internasjonalt selskap med svært høy omsetning og mange ansatte.¹³⁴ Som Høyesterett fremhever så «skulle [EY] uansett ha kontorer i Mo i Rana, så ekstrautgiftene til nye lokaler var mindre enn dette». Det dreide seg derfor om en «[...] relativt begrenset avtale for Ernst & Young – både i forhold til lokalkontorets virksomhet og selskapet som helhet».¹³⁵ En logisk slutning fra dette er at avtalens økonomiske betydning vil påvirke kravene som stilles til de legitimerende omstendighetene.

Avtalens art kan også få betydning ved spørsmålet om medkontrahenten er i aktsom god tro. I vurderingen av om Optimogården var i aktsom god tro, la Høyesterett vekt på at det var en

¹³² Rt. 2011 s. 410, avsnitt 72–73.

¹³³ Ibid. avsnitt 36.

¹³⁴ Årsresultat på 119,6 millioner i 2011, se Proff.no (u.å.).

¹³⁵ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 36.

avtale som det «ikke var uvanlig» at en mann i Solbakks stilling kunne inngå.¹³⁶ At avtalen var vanlig å inngå for en daglig leder synes derfor å bidra til å kompensere for at signeringsforbeholdet kunne gi Optimogården en undersøkelsesplikt.

Det er et alminnelig prinsipp fra erstatningsretten at det kreves større forsiktighet desto større verdier det er som står på spill, og dette gjør seg også gjeldende ved spørsmålet om god tro.¹³⁷ Falkanger fremhever at «[d]ersom man kjøper en verdifull fast eiendom, må man være mer påpasselig enn om man kjøper en billig løsøreting.¹³⁸ En tilsvarende betraktning gjør seg gjeldende ved vurderingen av ulovfestet fullmakt. Når avtalen er av stor økonomisk betydning for partene vil medkontrahentens aktsomhetsplikt øke, og dermed påvirkes også kravet til hva som gir «berettigede forventinger» om fullmakt.

¹³⁶ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 74.

¹³⁷ Falkanger (1999) s. 169.

¹³⁸ Ibid.

3.5 Nedre grense for binding

Felles for alle omstendighetene i kapittel 3.4 er at de bygger på en form for risikobetraktning. En bedrift som utstyres en oppdragstaker med en stillingstittel, er normalt nærmest til å bære risikoen for de forventninger tittelen gir. Tilsvarende vil fullmakts-givers atferd ha stor betydning for hvem som må bære risikoen for misforståelser. Både passivitet, konkludent atferd og aktive disposisjoner, kan medføre binding.¹³⁹ Partenes profesjonalitet og avtalens art kan få betydning for risikoavveiningen i form av hvilke krav som stilles til medkontra-hentens berettigede forventninger.

Fullmektigens oppdrag representerer den nedre grensen for binding når det er tale om en uselvstendig fullmakt.¹⁴⁰ Tredjemanns gode tro kan ikke avhjelpe fullmektigens manglende rett i disse tilfeller.¹⁴¹ Dersom fullmakten rammes av en sterk ugyldighetsgrunn oppstår det heller ikke binding.¹⁴² Slike sterke ugyldighetsgrunner vil typisk være at fullmakten er falsk, eller at fullmakts-giver er umyndig.¹⁴³ Her får fullmakts-givers manglende kontroll over og tilknytning til de legitimerende omstendighetene avgjørende betydning for spørsmålet om binding.

Hvor den nedre grensen for binding går på ulovfestet grunnlag må undersøkes i forhold til oppgavens hovedproblemstilling. Spørsmålet er hvorvidt det er og bør være adgang til godtroerverv av løsøre når avhenderen opptrer som fullmektig. Kravet til legitimasjon ved omsetning av løsøre er som nevnt at avhenderen har besittelsen av tingen, jf. ekstl. § 1.

Hvordan besittelse av en løsøre-gjenstand får betydning som legitimasjon etter fullmakts-reglene må derfor undersøkes nærmere. Dersom besittelse av en løsøre-gjenstand er tilstrekkelig til å anse en fullmakt som selvstendig på ulovfestet grunnlag, vil ikke spørsmålet om godtroerverv oppstå.

Sæbø tar til orde for at det vil være mulig å statuere ulovfestet fullmakt dersom det foreligger en oppdragsfullmakt i tillegg til besittelse av en løsøre-gjenstand.¹⁴⁴ Synspunktet er at det da foreligger «forskjellige omstendigheter i samvirke» som kan gi medkontra-henten grunn til å

¹³⁹ Se Giertsen (2021) s. 143.

¹⁴⁰ Se kapittel 3.1.1

¹⁴¹ Jf. avtl. § 11 andre ledd.

¹⁴² Lassen (1992) s. 63.

¹⁴³ Hov (1980) s. 311.

¹⁴⁴ Sæbø (1997) s. 1012.

tro at han handlet med en fullmektig.¹⁴⁵ Brækhus mener på sin side at besittelse av en løsørejenstand er irrelevant etter fullmaktsreglene.¹⁴⁶

Problemstillingen kan best illustreres med tre eksempler:

- a) H gir A oppdrag om å selge sykkelen sin for minst 10 000 kroner. A får sykkelen overlevert. A selger sykkelen til B for 8000, og opplyser samtidig om at han selger sykkelen på vegne av H.
- b) H låner sykkelen sin til A. A selger svikaktig sykkelen til B, og opplyser samtidig om at han selger sykkelen på vegne av H.
- c) C låner sykkelen sin til A. A selger svikaktig sykkelen til B, og opplyser om at han selger sykkelen på vegne av H (en utenforstående).

Forutsetningen i alle eksemplene er at sykkelen ikke har ytre kjennetegn som knytter den til H eller C.

I eksempel a) har A fått en oppdragsfullmakt fra H til å selge sykkelen. Oppdraget er ikke kommunisert utad fra H til tredjemann. Eksempelet skiller seg likevel fra den rene interne formidlingen av et oppdrag ved at H i tillegg har overlatt besittelsen av sykkelen til A. Spørsmålet er om besittelsen av sykkelen gir fullmektigen legitimasjon som kan gi medkontrahenten berettigede forventninger om fullmakt utover den interne rett.

Ut fra en risikoavveining og hensynet til omsetningslivet kan det hevdes å være grunn til å konstatere binding utover oppdragets grenser i eksempel a). H har jo tatt en viss risiko ved å bruke A som fullmektig og samtidig overlate rådigheten over sykkelen til A. Sæbøs tilnærming synes å være at man i dette tilfellet kan konstatere binding etter fullmaktsreglene basert på en slik risikobetraktning.¹⁴⁷

Det utfordrende med denne tilnærmingen er at den ikke tar utgangspunkt i hvordan situasjonen fremstår for medkontrahenten. Spørsmålet om fullmakt på ulovfestet grunnlag skal vurderes ut fra om medkontrahenten har «berettigede forventninger» om fullmektigens legitimasjon. Alle tre eksemplene ser identiske ut for medkontrahenten, og de «berettigede

¹⁴⁵ Sæbø (1997) s. 1012.

¹⁴⁶ Brækhus (1998) s. 240.

¹⁴⁷ Sæbø (1997) s. 1012.

forventningene» er derfor like i alle eksemplene. Når det gjelder eksempel c) er det helt klart at det ikke blir tale om noen avtale med den utenforstående H. Det skulle tilsi at det heller ikke kan konstateres binding på ulovfestet grunnlag i eksempel a) og b).

Når Sæbø gir uttrykk for at kombinasjonen av en oppdragsfullmakt og besittelsen av en løsøreting kan anses som «forskjellige omstendigheter i samvirke», tar han tilsynelatende ikke høyde for at lovgiver anser selve oppdragsfullmakten for å være en omstendighet uten legitimerende virkning.¹⁴⁸ Oppdragsfullmakten er jo usynlig for medkontrahenten. Det betyr, etter mitt syn, at man må se bort fra om det er gitt en oppdragsfullmakt eller ikke, og vurdere om den rene besittelsen av tingen kan gi tilstrekkelig legitimasjon som fullmektig. Forutsetningen er at et eventuelt oppdrag bare er gitt muntlig.¹⁴⁹ Da er det ikke tale om «forskjellige omstendigheter i samvirke» [mine kursiveringer] som stammer fra fullmaktsgiver, men en enkelt omstendighet – besittelsen av tingen.¹⁵⁰

Høyesteretts tilnærming til hva som var tilstrekkelig som legitimasjon i *Optimogården* er interessant i denne forbindelse. Selv om Solbakk hadde en stillingstittel i EY, som ga en viss legitimasjon til å representere selskapet, så var det ikke tilstrekkelig som legitimasjon på ulovfestet grunnlag.¹⁵¹ Førstvoterende formulerte det som et spørsmål om det er «andre forhold – i tillegg til stillingsbetegnelsen og den kompetanse som ofte følger med den – som bidro til å gi Optimogården rimelig grunn til å tro at Solbakk hadde fullmakt» [min kursivering].¹⁵² Argumentasjonsmåten gir inntrykk av at en enkelt omstendighet som ikke oppfyller avtalelovens vilkår, vanskelig kan være tilstrekkelig til å gi medkontrahenten berettigede forventninger om fullmakt.

Besittelse av en løsøregjenstand er en omstendighet som ikke er egnet til å gi uttrykk for noen tilknytning til hovedmannen. Tingen kan jo i prinsippet tilhøre hvem som helst. Da er man henvist til å stole på fullmektigens informasjon om hvem tingen egentlig tilhører, og hva fullmektigen har fått fullmakt til å gjøre med den. Risikoen som medkontrahenten tar ved å kontrahere med fullmektigen i disse tilfellene, kan sammenlignes med den risikoen han tar når fullmektigen har en vanlig oppdragsfullmakt. Etter mitt syn kan ikke besittelse av en løsøregjenstand, uten synlig tilknytning til fullmaktsgiver, være tilstrekkelig som legitimasjon

¹⁴⁸ Jf. avtl. § 11 andre ledd.

¹⁴⁹ Se kapittel 3.4.1 om skriftlige oppdragsfullmakters mulige legitimerende virkning.

¹⁵⁰ Lassen (1992) s. 36.

¹⁵¹ Rt. 2011 s. 410, avsnitt 37.

¹⁵² Ibid. avsnitt 38.

på ulovfestet grunnlag. Hensynet til omsetningslivets sikkerhet kan ikke i et slikt tilfelle veie tyngre enn hensynet til fullmaktsgivers vilje.

Synspunktet må selvsagt nyanseres dersom det forelå andre forhold, utover besittelsen av tingen, som kunne styrke medkontrahentens forventninger. Vi tenker oss for eksempel at A fremsto som selger i H sin sykkelbedrift, at A var gift med eller hadde et nært omsorgsforhold til H, at A jevnlig foretok slike salg på vegne av H, eller at B hadde særlig kjennskap til A som en pålitelig person.¹⁵³ Poenget er at det da vil foreligge flere omstendigheter i samvirke, som kan være egnet til å gi et ytre skinn av rett. Hvorvidt fullmektigen er legitimert i det enkelte tilfellet, må avgjøres på bakgrunn av en konkret vurdering av situasjonen. Særlig vil avtalens art, partenes profesjonalitet og fullmaktsgivers tilknytning til omstendighetene ha betydning. Den enorme bredden i situasjoner som kan oppstå, gjør det vanskelig å konkludere mer generelt på hvilke legitimerende omstendigheter er tilstrekkelig for å konstatere binding.

Praksis har riktig nok gått i retning av å oppstille fullmakt ved å vektlegge risikobetraktninger fremfor hovedmannens vilje.¹⁵⁴ Det etter mitt syn likevel ikke alltid mulig å begrunne binding med at hovedmannen har tatt en risiko. Når man ser på de omstendighetene som er egnet til å gi legitimasjon, kan det forsøkes å oppstille en veiledende retningslinje for spørsmålet om binding på ulovfestet grunnlag. Dersom binding fremstår som en *naturlig konsekvens* av den risikoen som hovedmannen har tatt, vil det etter omstendighetene kunne argumenteres for at det forelå ulovfestet fullmakt. Når hovedmannen låner sin løsøre gjenstand til en venn, er det vanskelig å hevde at binding til en urettmessig salgssavtale som vennen inngår er en naturlig konsekvens av den risikoen hovedmannen tok. Noe annet er det at han har tatt en risiko for å tape eiendomsretten til tingen gjennom tredjemanns godtroerverv.

¹⁵³ Høyesterett viser til at Solbakk hadde en «posisjon som en solid og pålitelig fagmann i næringslivsmiljøet i Mo i Rana» i vurderingen av Optimogårdens aktsomme god tro, jf. Rt. 2011 s. 410 avsnitt 75.

¹⁵⁴ Slik Rt. 2011 s. 410 avsnitt 43; Sæbø (1997) s. 1013–1014.

4 Godtroerverv når avhenderen opptrer som fullmektig

4.1 Nærmere om problemstillingen

Utgangspunktet er som nevnt at godtroerverv forutsetter en gyldig avtale mellom avhenderen og erververen. For at godtroerverv når avhenderen opptrer som fullmektig skal aktualiseres, er forutsetningen at fullmaktsgiveren ikke blir bundet til avtalen med medkontrahenten.

Fullmektigen selv står vanligvis også utenfor avtaleforholdet. Forarbeidenes uttalelser er imidlertid noe uklare med henblikk på hvilken rettsstilling medkontrahenten får ved godtroerverv i dette tilfellet.¹⁵⁵ Det kan i prinsippet tenkes to ulike løsninger ved en godtroervervsregel i denne situasjonen. Enten så må det gjøres unntak fra vilkåret om gyldig avtale, eller så må man anse fullmektigen som bundet til avtalen med medkontrahenten. Dersom ingen av alternativene har tilstrekkelig rettskildemessig grunnlag, må konklusjonen bli at godtroerverv når avhenderen opptrer som fullmektig, er utelukket.

De enkelte ekstinksjonsreglene er basert på en nærmere avveining av hensynet til rette eier og hensynet til omsetningslivets sikkerhet. For de mest omsettelige formuesgodene verner man den godtroende tredjemann på bekostning av hjemmelsmannen i større grad enn for de mindre omsettelige formuesgodene.¹⁵⁶ Hvorvidt det er adgang til ekstinksjon når avhenderen opptrer i fremmed navn kan derfor variere. Godtroerverv av fast eiendom og omsetninggjeldsbrev illustrerer i denne sammenheng to ytterpunkter. Disse vil derfor først belyses kort.

¹⁵⁵ Se nærmere kapittel 4.3.1.

¹⁵⁶ Lilleholt (2018) s. 32.

4.2 De klare tilfellene

4.2.1 Fast eiendom

Godtroerverv av rettigheter i fast eiendom som kolliderer med hjemmelsmannens rett reguleres i tingl. § 27. Bestemmelsen fastsetter at innsigelser om at grunnbokshjemmelen skyldes et ugyldig dokument ikke kan gjøres gjeldende overfor den som i god tro har tinglyst en rett som han har ervervet «ved avtale med innehaveren av grunnbokshjemmelen».

Ordlyden tilsier at erververen må ha inngått gyldig avtale med den som er registrert i grunnboken som rettighetshaver, for å kunne ekstingvere. Kravet til gyldig avtale er ikke til hinder for at rettighetshaver kan bruke en fullmektig ved salg av eiendom. Spørsmålet om ekstinksjon oppstår likevel bare dersom fullmektigen går utenfor fullmaktens rammer. Da foreligger det ingen gyldig avtale med innehaveren av grunnbokshjemmelen (fullmaktsgiver), og ekstinksjon er utelukket. Det er derfor klart godtroerverv av fast eiendom ikke kan skje når avhenderen opptrer som fullmektig.

Dersom en fullmektig er registrert som proforma rettighetshaver kan godtroerverv skje på vanlig måte, jf. prinsippet i avtl. § 34. Han har da legitimasjon som rettighetshaver etter tingl. § 27.

4.2.2 Omsetningsgjeldsbrev

Et gjeldsbrev er et «dokument som uttrykker en forpliktelse til å betale et bestemt beløp og som ikke henviser til forhold utenom dokumentet».¹⁵⁷ Kravet til omsetningsgjeldsbrev er fastsatt i gbl. § 11.¹⁵⁸ Gjeldsbrevloven § 13 oppstiller en vid legitimasjonsregel, hvor det avgjørende er om avhenderen har besittelsen av omsetningsgjeldsbrevet.¹⁵⁹ Når omsetningsgjeldsbrevet ikke er et ihendehavergjeldsbrev, kreves det i tillegg at besitteren enten har navnet sitt påtegnet gjeldsbrevet, eller er legitimert til å rå over det for den som er navngitt som eier. Det oppstilles ikke noe krav om at innehaveren av gjeldsbrevet må fremstå som eier.¹⁶⁰ Gjeldsbrevet har ifølge forarbeidene, den samme legitimasjonsvirkningen selv om

¹⁵⁷ Falkanger (2022) s. 716.

¹⁵⁸ Lov 17. februar 1939 nr. 1 om gjeldsbrev (gjeldsbrevlova – gbl.).

¹⁵⁹ Sæbø (1997) s. 1008.

¹⁶⁰ NUT 1935:1 s. 33.

innhaveren av gjeldsbrevet opptrer som bud, fullmektig eller kommisjonær.¹⁶¹ Noe annet ville medføre et «vesentlig skår» i ihendehavergjeldsbrevenes legitimasjonsvirkning.¹⁶²

Forholdet mellom hjemmelsmannen og erververen reguleres av gbl. § 14. Regelen innebærer at så fremt avhenderen har legitimasjon etter gbl. § 13, gjennom besittelse av gjeldsbrevet, så kan en godtroende tredjemann vinne rett selv om avhenderen pretenderte å ha fullmakt. Dette gjelder selv om fullmakten skulle være falsk, eller der avhenderen har forfalsket en påtegning på gjeldsbrevet.¹⁶³ Begrunnelsen for at man går langt i å beskytte en godtroende erverver her, er at verdipapirene har en særlig funksjon: «[d]e skal kunne omsettes raskt, og normalt skal de relevante rettighetsforhold kunne utleses av selve dokumentet.»¹⁶⁴

Vilkåret om gyldig avtale mellom avhenderen og erververen medfører heller ikke store problemer her. Det særegne for omsetningsgjeldsbrev er at erververen bare er interessert i å kreve inn penger fra den som står oppført som debitor i dokumentet.¹⁶⁵ Misligholdsbeføyelser overfor avhenderen av omsetningsgjeldsbrevet vil det sjeldent bli tale om.¹⁶⁶

Reglene i gjeldsbrevlova om omsetningsgjeldsbrev er neppe særlig praktiske i dagens samfunn, ettersom de i stor grad er utdaterte.¹⁶⁷ Gjennomgangen av reglene har dermed først og fremst verdi som illustrasjon på at ekstinksjon når avhenderen opptrer som fullmektig, er forutsatt å kunne skje for de formuesgoder som er ment å være svært lett omsettelige.

¹⁶¹ NUT 1935:1 s. 33.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Se Sæbø (1997) s. 1008 og Lilleholt (1999) s. 145.

¹⁶⁴ Falkanger (2022) s. 719.

¹⁶⁵ Sæbø (1997) s. 1013.

¹⁶⁶ Sæbø (1997) s. 1013, se gbl. §§ 9 og 10.

¹⁶⁷ Torvund (2021) tar til orde for å pensjonere gjeldsbrevloven i lys av ny lovgivning.

4.3 Godtroerverv av løsøre

4.3.1 Vilkåret om gyldig avtale

Godtroervervloven gjelder salg av løsøreting. Vilkåret om «løsøreting» forstås som fysisk håndgripelige, rørlige ting, som ikke er fast eiendom.¹⁶⁸ Loven gjelder ikke for skip eller luftfartøy som er registrert i et realregister, jf. ekstl. § 4. Hovedregelen fremgår av ekstl. § 1 nr.1. Tingen må være «solgt av den som sitter med tingen» til en mottaker som får tingen overlevert i «god tro». Det er innsigelsen om avhenderens manglende rett til å «rå over tingen» som ekstingveres, jf. § 1 nr.1.

En alminnelig forståelse av «solgt» tilsier at det må være inngått en avtale om overføring av eiendomsrett mot vederlag. Vilkåret stiller ikke noe krav om at avtalen må være inngått med den som eier tingen, slik som for fast eiendom, jf. «av den som sitter med tingen». Ordlyden medfører derfor ikke, isolert sett, at ekstinksjon når avhenderen opptrer som fullmektig er utelukket.

Samtidig er det som nevnt, en forutsetning at ervervet fra A isolert sett er gyldig.¹⁶⁹ Når A opptrer som fullmektig er det grunnleggende avtalerettslige utgangspunktet at han blir stående utenfor avtaleforholdet.¹⁷⁰ Ettersom ekstinksjon bare aktualiseres der fullmaktsgiveren ikke blir bundet til fullmektigens disposisjon, vil erververen i utgangspunktet ikke ha inngått en gyldig avtale med noen. Dette skulle tilsi at godtroerverv ikke er mulig der avhenderen utgir seg for å være fullmektig.

Forarbeidene legger likevel til grunn at loven kommer til anvendelse når avhenderen «opptrer på vegne av en annen – i fremmed eller eget navn».¹⁷¹ Ved gjennomgangen av gjeldende rett før godtroervervloven, viser departementet til Brækhus og Hærem, som hevdet at erververen burde kunne ekstingvere når fullmektigen i tillegg til en oppdragsfullmakt, har besittelse av tingen.¹⁷² Hva som blir løsningen dersom avhenderen ikke faktisk har en oppdragsfullmakt, sier forfatterne ingenting om. Departementet legger tilsynelatende til grunn at godtroerverv kan skje både når avhenderen har en underliggende oppdragsfullmakt, og der han ikke har det:

¹⁶⁸ Falkanger (2022) s. 707.

¹⁶⁹ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 7.

¹⁷⁰ Lassen (1992) s. 14.

¹⁷¹ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 39.

¹⁷² Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 10, m/henvisning til Brækhus/Hærem (1964) s. 430–431.

Etter Justisdepartementets mening er det **klart behov** for en alminnelig regel om ekstinktivt godtroerverv i disse tilfellene. **Generelt bør det være den som eier tingen som bærer tapet dersom hans representant, som har besittelsen av tingen, uberettiget forføyer over denne**, uansett om han dermed går utenfor rammen for representasjonsforholdet. **Det samme bør gjelde hvor en person utad uriktig gir uttrykk for at han selger tingen for en annen.** Godtroerverv bør kunne skje her på samme måte som når avhenderen avhender tingen som sin egen. En annen ting er at man ved vurderingen av om kravet til god tro er oppfylt, må ta hensyn til at avhenderen formelt opptre på vegne av en annen. [Mine uthevinger]¹⁷³

Tilsvarende er lagt til grunn i merknadene til § 1, hvor det skrives at ekstinksjonsreglene vil «supplere de allerede gjeldende særbestemmelser på dette området» under henvisning til avtaleloven §§ 10 og 11 og kommisjonsloven §§ 54 og 55.¹⁷⁴ Departementet har dermed tydelig forutsatt at fullmaktstilfellene skal falle innunder lovens virkeområde. Det må i utgangspunktet tilsi at det kan gjøres unntak fra vilkåret om gyldig avtale. Det er likevel grunn til å vurdere departementets uttalelser nærmere.

Uttalelsene bygger som nevnt på oppfatningen til Brækhus og Hærem.¹⁷⁵ De begrunnet sitt standpunkt med at en oppdragsfullmektig med besittelse av tingen hadde likheter med kommisjonstilfellene og tok videre til orde for at Rt. 1940 s. 519 (Ring-dommen) støttet dette synet.¹⁷⁶ Ifølge forfatterne burde det ikke være avgjørende at fullmektigen handler i fremmed og ikke i eget navn, slik kommisjonæren gjør.¹⁷⁷

Ring-dommen gjaldt spørsmålet om en Handelsforening hadde ekstingvert rette eiers rett i et kassaregister. Firmaet Gustav A. Ring hadde overlatt et kassaregister til sin agent i Trondheim, som igjen overlott kassaregisteret til sin samarbeidspartner Svendsen. Svendsen tok kontakt med Handelsforeningen og utga seg for å opptre som fullmektig for en auksjonsforretning i Trondheim. Svendsen skrev under på sluttseddelen for salget i eget navn. Mindretallet mente at Handelsforeningen ikke kunne være i god tro om Svendsens rett.

¹⁷³ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 30.

¹⁷⁴ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 39.

¹⁷⁵ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 10.

¹⁷⁶ Brækhus/Hærem (1964) s. 430.

¹⁷⁷ Ibid.

Flertallet løste spørsmålet basert på «reale samfunnsmessige hensyn», og uttalte generelt at:

Naturlig og best stemmende med omsetningslivets tarv må det være [...] at når en forretningsmann til fremme av sin salgsnæring benytter seg av agenter og betror dem gjenstander til nødvendig demonstrasjon, da bør han selv bære risikoen for at de av ham valgte agenter eller disses representanter, misbruker hans tillit.¹⁷⁸

Isolert sett kan uttalelsen tolkes i retning av at godtroerverv også kan skje der avhenderen utgir seg for å være fullmektig.¹⁷⁹ Det var i alle fall ikke til hinder for godtroerverv at Svendsen ga uttrykk for at han solgte kassaregisteret som fullmektig.¹⁸⁰ Uttalelsen kan nok også, som Sæbø fremhever, tolkes i retning av å bare gi uttrykk for at besittelse av tingen er tilstrekkelig som tingsrettslig legitimasjon når A disponerer i eget navn.¹⁸¹ Svendsen skrev jo under i eget navn som selger på sluttseddelen.

Samtidig viser førstvoterende til at medkontrahentens rettsstilling ikke burde bli verre enn der hvor en butikkekspeditor overdrar varer til en lavere pris enn han hadde intern myndighet til. Henvisningen til stillingsfullmakten kan indikere at førstvoterende mente at saksforholdet hadde likheter med et fullmaktsforhold. Avgjørelsen kan derfor i en viss grad tolkes i retning av at godtroerverv ikke er utelukket, når avhenderen opptrer som fullmektig.

Uttalelsene i Ring-dommen kan etter mitt syn, likevel ikke få avgjørende betydning ved tolkningen av godtroervervloven. Saken ble avsagt før godtroervervloven var vedtatt, og den ble avgjort basert på en konkret vurdering av hvor sterkt hensynet til omsetningslivet gjorde seg gjeldende. På daværende tidspunkt var det dessuten uklart om besittelse av en løsøre-gjenstand kunne gi grunnlag for ekstinksjon i det hele tatt.¹⁸²

Departementet viser til at godtroerverv bør skje på «samme måte som når avhenderen avhender tingen som sin egen» i representasjonstilfellene.¹⁸³ Dette kan tolkes på to måter. Enten kan det tolkes slik at departementet mener at den som gir uriktig uttrykk for å være fullmektig, blir bundet til avtalen på samme måte som om han utga seg for å være eier. Alternativt kan uttalelsen tolkes dithen at «samme måte» bare sikter til at rette eiers

¹⁷⁸ RG-1940-519 side 520.

¹⁷⁹ Slik Sæbø (1997) s. 1009.

¹⁸⁰ Slik Lilleholt (1999) s. 146.

¹⁸¹ Sæbø (1997) s. 1009.

¹⁸² Brækhus (1998) s. 241.

¹⁸³ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 30.

vindikasjonsrett ekstingveres. Spørsmålet er hvilket tolkningsalternativ som er det mest nærliggende.

Det første tolkningsalternativet innebærer at fullmektigen blir ansvarlig som medkontrahent dersom han uriktig gir uttrykk for å ha fullmakt. En slik tolkning vil imidlertid harmonere dårlig med det alminnelige utgangspunktet etter fullmaktsreglene, der medkontrahenten ved mangelfull fullmakt må nøye seg med et erstatningskrav etter avtl. § 25. Bestemmelsen fastslår at fullmektigen må erstatte det tap som tredjemann lider dersom han var i aktsom god tro om fullmektigens rett og fullmektigen var klar over at fullmakten var ugyldig.

Juridisk teori er relativt samstemte om at avtl. § 25 ikke gir tredjemann adgang til å kreve at fullmektigen trer inn i avtalen.¹⁸⁴ Lilleholt har tidligere uttalt seg i retning av at fullmektigen selv må anses som bundet i ekstinksjonstilfellene.¹⁸⁵ Synspunktet ser likevel ut til å være modifisert i hans nyere fremstillinger.¹⁸⁶ Selv om fullmektigen har besittelse av tingen, er det klart at medkontrahenten hele tiden forutsetter at han inngår avtale med fullmaktsgiveren. Å gjøre fullmektigen til avtalepart i et slikt tilfelle ville stride med det grunnleggende avtalerettslige prinsippet om kontraktsfrihet for medkontrahenten.¹⁸⁷ Han har aldri ønsket å inngå avtale med fullmektigen.

Mest nærliggende er nok den andre mulige tolkningen av forarbeidenes uttalelser. Da ser man det slik at fullmektigens manglende rett til å rå over tingen avhjelpes på samme måte som når avhenderen opptrer som eier uten å være det. Hjemmelsmannen må respektere at hans rettigheter til tingen går tapt. Regelen i ekstl. § 1 er utformet med gjeldsbrevloven § 14 som forbilde.¹⁸⁸ Etter gbl. § 14 er det som nevnt uten betydning om selgeren av gjeldsbrevet opptrer som fullmektig.¹⁸⁹ Dette skulle tilsi at det samme må gjelde etter godtroervervloven.

Salg av løsøre skiller seg likevel fra salg av omsetningsgjeldsbrev på et grunnleggende punkt. En som kjøper en løsøreobjekt, som for eksempel en bil, vil kunne ha stor interesse av å kunne henvende seg til selger dersom det foreligger en mangel ved bilen.¹⁹⁰ Avtaler om kjøp og salg er normalt gjensidig bebyrdende. Det kan for eksempel tenkes tilfeller hvor avtalen

¹⁸⁴ Eksempelvis Stang (1935) s. 415–416, Lassen (1992) s. 56 og Woxholt (2021) s. 264–265.

¹⁸⁵ Lilleholt (1994) s. 144.

¹⁸⁶ Lilleholt (1999) s. 146.

¹⁸⁷ Se om kontraktsfrihetsprinsippet i Woxholt (2021) s. 27.

¹⁸⁸ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 40

¹⁸⁹ Se kapittel 4.2.2.

¹⁹⁰ Slik også Sæbø (1997) s. 1013–1014.

forutsetter vedlikeholdstjenester fra hovedmannen.¹⁹¹ Behovet for en avtalepart å rette avtalebaserte krav mot kan trekke i retning av at man ikke bør gjøre unntak fra kravet til gyldig avtale.

Det er likevel grunn til å fremheve at spørsmålet om godtroerverv normalt bare kommer på spissen når avhenderen er svikaktig eller ikke er søkegod.¹⁹² Selv om avhenderen opptrer i eget navn, og det dermed stiftes en gyldig avtale med erververen, vil avtalen, i praksis, ofte ha liten verdi for erververen. Det gir ikke stor trygghet å ha et krav mot en avtalepart som ikke har økonomiske midler til å oppfylle det. Det er derfor ikke åpenbart at erververen får en betydelig dårligere rettsposisjon dersom man gjør unntak fra vilkåret om gyldig avtale i fullmaktstilfellene. I dagens samfunn skjer salg av brukt løsøre i stor utstrekning over internett på plattformer som Finn.no.¹⁹³ Dette medfører at selv der den som selger tingen opptrer i eget navn, kan det være tilnærmet umulig å få tak i vedkommende dersom tingen er mangelfull. Ekstinksjonsreglene vil i det minste verne kjøper fra å bli møtt med et vindikasjonskrav, med den risikoen for økonomisk tap det innebærer.

I forarbeidene til den svenske godtroervervsloven drøftes det hvorvidt man bør skille mellom de tilfeller der avhenderen opptrer som eier og der han opptrer i fremmed navn.¹⁹⁴ De konkluderer med at det ikke finnes noe «verkligt bärande motiv för att i nu förevarande hänseende lägga den angivna gränslinjen til grund for skiljaktiga materiella regler». ¹⁹⁵ Man mente at spørsmålet om eierens vindikasjonsrett heller burde avgjøres ved å utforme et formålstjenlig krav om god tro, som ville bidra til en mer elastisk regel. Betragtninger om at en hovedregel om ekstinksjon med et tilpasset krav til god tro generelt ville føre til en mer elastisk regel, ble også trukket frem i de norske forarbeidene.¹⁹⁶

Det er selvsagt ikke noen fullgod løsning for tredjemann at verken fullmektigen eller fullmaktsgiver blir bundet til avtalen.¹⁹⁷ Likevel vil jo selve karakteren av godtroervervsreglene, som et unntak fra eierens vindikasjonsrett, innebære at man ikke alltid oppnår fullgode løsninger for medkontrahenten. Det er ønsket om å begrense den godtroende

¹⁹¹ Slik fremhevet av Sæbø (1997) s. 1013.

¹⁹² Lilleholt (2018) s. 30 viser til den grunnleggende faren for tap i disse tilfellene, ettersom et krav mot A som har pengene, i regelen vil være verdiløst.

¹⁹³ I 2017 ble det publisert nesten 7,5 millioner annonser på FINN.no, se Finn.no (u.å.).

¹⁹⁴ Lag (1986:796) om godtrosvärv av lösöre.

¹⁹⁵ SOU 1965:14 s. 181.

¹⁹⁶ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 15.

¹⁹⁷ Slik også Sæbø (1997) s. 1013 som mener at å måtte nøye seg med rettsvinning vil være en utilfredsstillende løsning.

tredjemanns økonomiske tap som begrunner godtroervervsreglene - ikke ønsket om at han skal få en lojal avtalepart. Spørsmålet er hvem som bør bære risikoen for det økonomiske tapet ved transaksjonen.¹⁹⁸ Dersom B ikke er fornøyd med sin rettsstilling i disse tilfeller kan han selvsagt velge å ikke gjøre ekstinksjon gjeldende, men nøye seg med å rette et erstatningskrav mot A.¹⁹⁹

Det må derfor legges til grunn at det i utgangspunktet kan gjøres unntak fra vilkåret om gyldig avtale i lys av forarbeidenes uttalelser. Vurderingen av hvilket behov det er for en slik regel og rekkevidden av den, må likevel undersøkes nærmere med henblikk på kravet til legitimasjon og god tro.

4.3.2 Kravet til legitimasjon og god tro

Kravet til legitimasjon etter ekstl. § 1 er at avhenderen «sitter med tingen». Ordlyden tilsier at det må være tale om en faktisk kontroll og rådighet over tingen, en besittelse. Forarbeidene viser til at det som utgangspunkt må «kreves at avhenderen nærmest har tingen fysisk i hende på en selvstendig måte, og at han har en ytre enerådighet over den».²⁰⁰ Til forskjell fra spørsmålet om legitimasjon ved ulovfestet fullmakt, er den legitimerende omstendighet klart definert i godtroervervloven.

Det er likevel ikke tilstrekkelig for godtroerverv at avhenderen er legitimert ved å ha besittelse av tingen. Erververen må få tingen «overlevert til seg i god tro», jf. § 1 nr. 1. Kravet til god tro fremgår av ekstl. § 1 nr. 2 som fastslår at:

Mottakeren er i god tro når han ikke forstår at avhenderen mangler rett og heller ikke burde ha forstått det om han hadde vært så aktsom som det må kunne kreves etter forholdene ved avhendingen, tingens art og omstendighetene ellers.

Det er dermed bare den aktsomme gode troen som beskyttes. Ordlyden gir anvisning på at det må foretas en konkret helhetsvurdering av transaksjonen. At momentene i ekstl. § 1 nr. 2 ikke er uttømmende kan leses ut av henvisningen til «omstendighetene ellers». Ifølge forarbeidene

¹⁹⁸ Slik Lilleholt (2018) s. 30.

¹⁹⁹ Lilleholt (2018) s. 264.

²⁰⁰ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 36.

innebærer aktsomhetskravet at dersom det er grunn til å mistenke at avhenderen mangler rett så anses erververen ikke for å være i aktsom god tro.²⁰¹

Forarbeidene gir anvisning på en objektiv aktsomhetsnorm, hvor det må tas utgangspunkt i en «normalt utrustet og redelig person» når man avgjør hva som er aktsomt.²⁰² Det kan likevel stilles større krav til noen med særlig kyndighet, og det er ifølge departementet grunn til å skille mellom erverv i næring og annet erverv.²⁰³ Dette innebærer at det bør stilles mindre krav til en vanlig forbruker.²⁰⁴ Spørsmålet om erververen har en undersøkelsesplikt vil bero på om forholdene ved avhendingen «skaper rimelig tvil» om avhenderens rett.²⁰⁵ Andre momenter som teorien fremhever som relevante, er for eksempel om prisen på varen er påfallende lav, bakgrunnen for avtaleinngåelsen, og om det er enkelt å undersøke rettighetsforholdene nærmere.²⁰⁶

I helhetsvurderingen må det blant annet tas hensyn til «forholdene ved avhendingen», jf. § 1 nr. 2. Ordlyden omfatter alle relevante omstendigheter ved salget som er egnet til å gi tvil om avhenderens rett. Forarbeidene nevner som eksempel at dersom man i de sene nattetimer blir tilbudt et «verdifullt smykke på gaten av en noe forsoffen person» vil det utløse en undersøkelsesplikt.²⁰⁷ Dersom avhenderen opptrer som fullmektig vil dette etter omstendighetene kunne være et forhold som gir grunn til nærmere undersøkelse.

Departementet er inne på dette synspunktet i motivene uten å drøfte det nærmere. De uttalte at «[e]n annen ting er man ved vurderingen av om kravet til god tro er oppfylt, må ta hensyn til at avhenderen formelt opptrer på vegne av en annen».²⁰⁸

Synspunktet må bygge på at en erverver som handler med en fullmektig vet at fullmektigen bare er en mellommann, og ikke den rette eier av formuesgodet. Han er dermed klar over at fullmektigen må handle innenfor fullmaktens rammer for at fullmaktsgiver skal bli avtalerettslig bundet. Dette gir en større oppfordring til å undersøke rettighetsforholdene enn

²⁰¹ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 40.

²⁰² Ibid.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 41.

²⁰⁵ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 40.

²⁰⁶ Se Lilleholt (1999) s. 152.

²⁰⁷ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 40.

²⁰⁸ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 30.

der hvor avhender pretenderer å være eier. Det vil også i alminnelighet være lettere å undersøke rettighetsforholdet i disse tilfellene, noe som tilsier et økt krav til aktsomhet.²⁰⁹

Et av hovedformålene med å ha klart definerte omstendigheter som gir rettslig legitimasjon som rettighetshaver er at det ikke skal kreves grundige undersøkelser fra erververen dersom transaksjonen fremstår som normal. Undersøkelsesplikten må ikke gå på bekostning av de hensyn som regelen skal ivareta, herunder en effektiv omsetning.²¹⁰ Dette formålet svikter til en viss grad når avhenderen gir uttrykk for at han har fullmakt. Legitimasjonsreglene ved ulovfestet fullmakt er, i motsetning til legitimasjonsvilkåret ved godtroerverv, svært skjønnsmessige.

Som vist i kapittel 3.5, så må fullmakten i utgangspunktet anses som en alminnelig oppdragsfullmakt dersom besittelse av en løsørejenstand er den eneste legitimerende omstendigheten. Etter avtaleloven er det da klart at fullmaktsgiver ikke blir bundet dersom fullmektigen opptrer utenfor oppdraget han er tildelt, jf. avtl. § 11 andre ledd. Bestemmelsen utelukker likevel ikke at tredjemann i prinsippet kan være i god tro om at fullmektigen hadde fullmakt, jf. ordlyden «selv om tredjemand var i god tro». Poenget er at den gode tro ikke er beskyttelsesverdig etter avtalelovens regler. Spørsmålet er om erververens gode tro likevel kan være beskyttelsesverdig etter reglene om godtroerverv.

Departementets uttalelser om god tro når avhenderen opptrer som fullmektig kan tilsa at det må oppstilles en viss undersøkelsesplikt for å oppfylle aktsomhetskravet. Samtidig kan hensynet til en effektiv omsetning svekkes dersom man alltid, uavhengig av situasjonen, krever nærmere undersøkelser fra medkontrahenten.

Forarbeidene til den svenske godtroervervloven legger til grunn at det ikke vil være tilstrekkelig å bare stole på «[...] ett naket påstående om stallföreträderskapet [...]».²¹¹ For å oppfylle kravet til god tro kreves det «att han begärt foreteende av behörighetshandlingar».²¹² Det er altså ikke tilstrekkelig for ekstinksjon i disse tilfellene at man stoler på fullmektigens lovnader om en oppdragsfullmakt. Av denne grunn antar de at ekstinksjon ved bruk av

²⁰⁹ Slik Falkanger (1999) s. 149.

²¹⁰ Slik Falkanger (1999) s. 148.

²¹¹ SOU 1965:14 s. 182.

²¹² Ibid.

fullmektig bare aktualiseres når det foreligger handlinger som er «[...] förfalskade eller eljest ogiltiga». ²¹³

De norske forarbeidene uttaler seg ikke i like klare ord som de svenske. Betragtningene om at fullmektigens påstander om oppdragsfullmakt ikke er tilstrekkelig til å gi beskyttelsesverdige forventninger om fullmakt gjør seg likevel også gjeldende i norsk rett. Det er derfor mulig å argumentere for at det i disse tilfellene bør kreves en viss undersøkelsesplikt av erververen.

Når avhenderen opptrer i eget navn og transaksjonen ellers fremstår som normal, så vil det klare utgangspunktet være at besittelsen av tingen er tilstrekkelig som legitimasjon. Dette utgangspunktet snus når avhenderen hevder at han har fullmakt. Dersom fullmektigen ikke har tilstrekkelig legitimasjon etter fullmaktsreglene, vil medkontrahenten i utgangspunktet ikke ha noen berettiget forventning om å vinne rett dersom fullmakten er mangelfull. Selv om besittelse av en løsøre gjenstand ikke nødvendigvis er tilstrekkelig som legitimasjon etter fullmaktsreglene, kan det likevel bidra til å gi medkontrahenten en viss forventning om at fullmektigen har rett til å rå over tingen. Det kan trolig tenkes situasjoner hvor transaksjonen fremstår som så normal for medkontrahenten, at han ikke har særlig oppfordring til å undersøke nærmere.

Vi tenker oss at Peder har gitt sin kone Marte oppdrag om å selge racersykkelen hans for 10 000 kroner. Peder arbeider på fiskebåt, og er bortreist, uten mobildekning, når Marte selger sykkelen hans. Lars ønsker å kjøpe sykkelen for 7000, og Marte godtar tilbudet. Hun opplyser om at Peder er bortreist, uten mulighet for å nås på telefon, men forsikrer Lars om at hun har rett til å selge sykkelen. Når Peder kommer hjem, blir han rasende og krever sykkelen tilbakelevert fra Lars.

Her må kravet til Lars sin aktsomme gode tro trolig modifieres ut fra omstendighetene. Nærmere undersøkelser vil være vanskelig, og han har liten grunn til å tvile på at Marte, som er gift med Peder, har rett til å selge sykkelen. Martes begrunnelse for å selge sykkelen fremstår også som legitim. Omsetningshensynet kan tilsi at Lars bør vernes mot et vindikasjonskrav i dette tilfellet. Peder har tatt en risiko ved å gi Marte oppdrag om å selge sykkelen. Samtidig kan det hevdes at Lars tok en viss risiko ved å handle med Marte, uten

²¹³ SOU 1965:14 s. 183.

mulighet til å kontrollere fullmakten. Hvem som er nærmest til å bære risikoen for tapet er ikke åpenbart.

Eksempelet illustrerer at det i alle fall ikke er utenkelig at erververen kan være i aktsom god tro når avhenderen opptrer som fullmektig. Likevel må det antas, ut fra forarbeidenes uttalelser, at det ofte må kreves en viss undersøkelse fra erververen. Dersom det foreligger ytterligere omstendigheter som var egnet til å legitimere avhenderen som fullmektig, vil det gjerne kunne konstateres binding etter de ulovfestede fullmaktsreglene. Da aktualiseres ikke spørsmålet om ekstinksjon.

Det kan argumenteres for at medkontrahenten ofte vil føle seg tryggere på sin rett når han får formuesgodet overlevert til seg, sammenlignet med der han bare har inngått en avtale gjennom fullmektigen, som enda ikke er oppfylt fra fullmaktsgiver. En alminnelig avtale om kjøp og salg av en gjenstand, uten overlevering, vil for eksempel mangle rettsvern overfor andre konkurrerende godtroerverv.²¹⁴ Overleveringen av tingen gir likevel ikke noen absolutt trygghet for medkontrahenten, ettersom ekstinksjon blant annet avskjæres der tingen er fravendt eieren ved tyveri, jf. ekstl. § 2 nr. 1.

Gjennomgangen viser at det i prinsippet er mulig å tenke seg situasjoner hvor hensynet til omsetningens sikkerhet tilsier at medkontrahenten bør vernes mot et vindikasjonskrav. Man må likevel anta de vil oppstå svært sjeldent.

Mest aktuelt er nok situasjonen der avhenderen legger frem en falsk fullmakt som gir legitimasjon til å selge tingen mot betaling, slik de svenske forarbeidene fremhever.²¹⁵ I denne situasjonen må man normalt regne tredjemann for å være i aktsom god tro om avhenderens rett. Det er samtidig klart at fullmaktsgiveren ikke blir bundet etter fullmaktsreglene. Spørsmålet er om det likevel bør være adgang til ekstinksjon i disse tilfellene.

Utgangspunktet etter fullmaktsreglene er som kjent at man ikke kan vinne rett basert på en falsk fullmakt, eller andre sterke ugyldighetsgrunner.²¹⁶ Begrunnelsen er at hovedmannen ikke kan beskytte seg mot binding i slike tilfeller. Tilsvarende er det av hensyn til rette eier gjort unntak fra ekstinksjonsregelen der tingen er fravendt eieren ved tyveri, grov tvang, ran,

²¹⁴ Slik Lilleholt (2018) s. 31.

²¹⁵ SOU 1965:14 s. 183.

²¹⁶ Eks. Hov (2009) s. 196.

vold eller trussel om vold, jf. ekstl. § 2 nr. 1. Godtroervervloven regulerer ikke spørsmålet om falsk fullmakt kan gi grunnlag for ekstinksjon.

For omsetningsgjeldsbrev er det forutsatt at erververen kan vinne rett over eieren av gjeldsbrevet selv om avhenderen fremlegger en falsk fullmakt, eller han har forfalsket en påtegning, slik at han fremstår som rette eier.²¹⁷ Motsatt er det klart at man ved salg av fast eiendom ikke kan vinne rett basert på en falsk fullmakt. Ved omsetningsgjeldsbrev er alle innsigelser fra rette eier avskåret grunnet de særlige hensyn til at gjeldsbrevene skal være svært lett å omsette, som gjør seg gjeldende her.²¹⁸ For godtroerverv av løsøre har lovgiver som nevnt, valgt å la hjemmelsmannen beholde en del innsigelser knyttet til avhenderens manglende rett. Dette indikerer at man for godtroerverv av løsøre, må foreta en mer nyansert avveining av hensynet til rette eier og omsetningshensynet. Besittelse av en løsøreting gir ikke en like sikker legitimasjon som besittelse av omsetningsgjeldsbrev.

De svenske forarbeidene legger til grunn at man må godta ekstinksjon ved falsk fullmakt. Synspunktet er at det burde være uten betydning om avhenderen «undergråver» sin egen legitimasjon ved å si at han har fullmakt og at han underbygger dette med å fremlegge et falskt dokument.²¹⁹ Besittelse av tingen ville jo normalt være tilstrekkelig til å legitimere avhenderen om han isteden opptrådte som eier. Samtidig understrekes det at det vil være svært sjeldent at slike situasjoner oppstår, og at regelens betydning derfor må antas å være liten.²²⁰

De norske forarbeidene behandler ikke spørsmålet om ekstinksjon kan skje ved bruk av falsk fullmakt. Der finnes likevel uttalelser om at man ikke ønsker å verne en godtroende tredjemann dersom avtalen mellom hjemmelsmannen og avhenderen er ugyldig som følge av de «grovere» ugyldighetsgrunnene.²²¹ Uttalelsene knytter seg imidlertid til hvordan avhenderen har fått besittelsen av tingen. Forutsetningen for vårt spørsmål er at hjemmelsmannen frivillig har overlatt besittelsen av gjenstanden til A.

Hvis man først legger til grunn at ekstinksjon kan skje når avhenderen opptrer som fullmektig, så kan det argumenteres etter de samme linjene som i de svenske forarbeidene. Besittelsen av tingen er normalt tilstrekkelig til å legitimere A som eier, og hjemmelsmannens

²¹⁷ NUT 1935: 1 s. 33.

²¹⁸ Slik NUT 1935: 1 s. 32, og Falkanger (2022) s. 719.

²¹⁹ SOU 1965:14 s. 181.

²²⁰ SOU 1965:14 s. 182.

²²¹ Ot.prp. nr.56 (1976–77) s. 8.

vindikasjonsrett bør ikke avhenge av om A utgir seg for å være eier, eller som fullmektig ved bruk av falsk fullmakt. Hjemmelsmannens kontroll over hvem han betror sin løsørejenstand til, er den samme i begge tilfellene.

Forarbeidene viser til at ekstinksjonsreglene skulle supplere de allerede gjeldende særbestemmelsene i avtaleloven og kommisjonsloven, i den grad de stilte strengere krav til ekstinksjon.²²² Uttalelsene indikerer at godtroervervloven stiller *mildere* vilkår for ekstinksjon enn avtl. §§ 10 og 11.²²³ Avtaleloven §§ 10 og 11 medfører som kjent at fullmaktsgivers innsigelser mot binding ved fullmektigens brudd på instruks ikke kan gjøres gjeldende overfor en godtroende medkontrahent.²²⁴ Dersom godtroervervloven skal stille mildere vilkår til ekstinksjon, må det innebære at ikke alle hovedmannens innvendinger etter avtaleloven kan gjøres gjeldende fullt ut etter godtroervervloven. Ekstinksjonsregelen ville, på grunn av kravet til aktsom god tro, få et svært snevert anvendelsesområde dersom ekstinksjon er utelukket ved legitimasjon gjennom falsk fullmakt. Dette ville i så fall stå i kontrast til departementets uttalelser om at det foreligger et «klart behov» for en ekstinksjonsregel.²²⁵

Etter mitt syn bør man trolig akseptere godtroerverv dersom den som har besittelsen av en løsørejenstand velger å legitimere seg som fullmektig ved bruk av falsk fullmakt. Dette samsvarer best med forarbeidenes uttalelser om at rette eier generelt er nærmest til å bære tapet i representasjonstilfellene.²²⁶ Løsningen er likevel ikke helt klar.

Dersom man godtar ekstinksjon når avhenderen fremlegger en falsk fullmakt oppstår det en problemstilling knyttet til de alminnelige reglene om frigjørende betaling.²²⁷ Etter fullmaktsreglene må fullmakten også dekke retten til å motta betaling, dersom betalingen skal være frigjørende overfor fullmaktsgiver.²²⁸ Betaling til fullmektigen basert på en forfalsket fullmakt, vil ikke være gyldig overfor fullmaktsgiver. Som Sæbø fremhever, kan det derfor være problematisk å legge til grunn at en ikke-frigjørende betaling ved et vanlig derivativt erverv, skulle være frigjørende ved det ekstinktive ervervet.²²⁹

²²² Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 39.

²²³ Ibid.

²²⁴ Såkalt «derivativt godtroerverv», se kapittel 1.2.

²²⁵ Ot.prp. nr. 56 (1976–77) s. 30.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Slik Sæbø (1997) s. 1015, som mener at dette er et ytterligere argument for å ikke tillate ekstinksjon i fullmaktstilfellene.

²²⁸ Slik Sæbø (1997) s. 1015, med henvisning til Rt. 1929 s.75.

²²⁹ Sæbø (1997) s. 1015.

For omsetningsgjeldsbrev har man av hensynet til at omsetningsgjeldsbrevene skal være svært lett omsettelig, lovfestet en særregel om at betaling for gjeldsbrevet er frigjørende til den som er legitimert etter gbl. § 14 i gbl. § 19. Betaling basert på en forfalsket fullmakt eller påtegning på gjeldsbrevet vil være frigjørende etter denne regelen.²³⁰ Motsatt er det klart at betalingen ikke vil være frigjørende basert på falsk fullmakt for enkle gjeldsbrev etter gbl. § 28, jf. § 17.

Godtroervervloven har ingen særskilt regulering av frigjørende betaling. Spørsmålet drøftes heller ikke i forarbeidene. Det er derfor ikke bevisst tatt stilling til de utfordringene som knytter seg til å godta betalingen som frigjørende i disse tilfellene. Erververen forutsetter jo hele tiden at han inngår en avtale med fullmaktsgiveren. Dersom fullmektigen ikke var legitimert til å ta imot betaling etter fullmaktsreglene, ville medkontrahenten måtte finne seg i å betale på nytt til fullmaktsgiver for å oppfylle avtalen.

Det kan kanskje argumenteres med at besittelsen og overlevering av gjenstanden, i seg selv, kan bidra til å legitimere fullmektigen til å motta betaling.²³¹ I eksempelet med Marte som solgte ektemannen sin sykkel ville det fremstå som unaturlig dersom Lars ikke kunne betale til Marte samtidig med overleveringen av sykkelen. Her kan prinsippet om ytelse mot ytelse tilsi at betaling for tingen må skje samtidig med overleveringen.²³² Det er likevel uklart hvor langt dette synspunktet rekker i dag. Digitale løsninger som Vipps og utstrakt bruk av nettbank på mobil, gjør at det er enkelt å overføre penger direkte til fullmaktsgiverens konto.

Synspunktet må nok likevel være at dersom man først godtar godtroerverv når avhenderen opptrer som fullmektig, så må man også anerkjenne betalingen i disse tilfellene som frigjørende. Dette må gjelde selv om avhenderen var legitimert som fullmektig ved hjelp av falsk fullmakt.

4.3.3 Konklusjon

De lege lata må det nok legges til grunn at det er adgang til godtroerverv av løsøre når avhenderen opptrer som fullmektig. Forarbeidene har lagt til grunn at rette eier generelt bør være nærmest til å bære risikoen for tap, når han frivillig overlater sin løsøregjenstand til en

²³⁰ NUT 1935: 1 s. 42.

²³¹ Hagstrøm (2021) s. 204–205 viser til at betaling kan være befriende dersom debitor hadde grunn til å tro at vedkommende var berettiget.

²³² Slik Hagstrøm (2021) s. 386.

annen. Eierens vindikasjonsrett bør derfor ikke være avhengig av om avhenderen opptrådte i eget navn eller fremmed navn, så lenge medkontrahtenten var i aktsom god tro.

Det kan likevel rettes kritikk mot forarbeidenes mangelfulle behandling av problemstillingen. Særlig hvordan tilfeller av falsk fullmakt skal løses, og betenkelighetene knyttet til spørsmålet om frigjørende betaling, innebærer at regelens rekkevidde fremstår som uklar. Hvilken betydning det har for vurderingen av medkontrahtentens gode tro, at avhenderen opptrer i fremmed navn, burde også vært drøftet nærmere.

Det er likevel klart at problemstillingen om godtroerverv når avhenderen opptrer som fullmektig sjeldent oppstår i praksis. Trolig vil det være tale om situasjoner med et ganske ekstraordinært preg.²³³ Fullmaktsreglene går allerede langt i å verne tredjemanns berettigede forventninger. Videre vil kravet til aktsom god tro etter godtroervervloven, som vist, i alminnelighet måtte føre til at godtroerverv er utelukket i disse tilfellene. Det foreligger dermed ikke et slikt «klart behov» for godtroerverv når avhenderen opptrer som fullmektig, som forarbeidene la til grunn.

²³³ Slik Sæbø (1997) s. 1014 fremhever.

Kildeliste

NORSKE LOVER OG FORARBEID

Lover

Tinglysingsloven (1935)	Lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing.
Gjeldsbrevlova (1939)	Lov 17. februar 1939 nr. 1 om gjeldsbrev.
Avtaleloven (1918)	Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer.
Godtroervervloven (1978)	Lov 2. juni 1978 nr. 37 om godtroerverv av løsøre.
Ekteskapsloven (1991)	Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap.
Forbrukerkjøpsloven (2002)	Lov 21. juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp.

Forarbeider

Utk. 1914

Utkast til lov om avtaler og andre
retshandler paa formuerettens omraade

NUT 1935: 1

Utkast til Lov om Gjeldsbrev

NOU 1993: 27

Forbrukerkjøpslov

Ot.prp. nr. 63 (1917)

Om utfærdigelse av en lov om avslutning av
avtaler, om fullmakt og om ugyldige
viljeserklæringer.

Ot.prp. nr. 56 (1976–77)

Om lov om godtroerverv av løsøre

Ot.prp. nr. 28 (1990–91)

Om lov om ekteskap

RETTSPRAKSIS

Høyesterett

Rt. 1924 s. 1176

Rt. 1926 s. 542

Rt. 1929 s. 75

Rt. 1938 s. 300

Rt. 1940 s. 519

Rt. 1992 s. 64

Rt. 2011 s. 410

HR-2016-476-A

Lagmannsretten

RG-1995-580 (Frostating)

LB-2014-7766 (Borgarting)

LITTERATUR

- Arnholm (1974) Arnholm, Carl Jacob, *Lærebok i avtalerett*, Nationaltrykkeriet & Forlagsbokbinderiet 1974
- Brækhus (1998) Brækhus, Sjur, *Omsetning og kreditt 3 og 4: Omsetningskollisjoner I og II*, Universitetsforlaget 1998.
- Brækhus/Hærem (1964) Brækhus, Sjur og Axel Hærem, *Norsk tingsrett*, Universitetsforlaget 1964.
- Eckhoff (2001) Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*, 5.utg. ved Jan E Helgesen, Universitetsforlaget 2001.
- Falkanger (1990) Falkanger, Thor, *Tingsrettslige arbeider*, 3. utg., Universitetsforlaget 1990.
- Falkanger (1999) Falkanger, Aage Thor, *God tro: en studie av kravet til god tro som vilkår for å erverve eller opprettholde privatrettslige rettigheter*, Universitetsforlaget 1999.
- Falkanger (2022) Falkanger, Thor og Aage Thor Falkanger, *Tingsrett*, 9.utg., Universitetsforlaget 2022.
- Finn.no (u.å.) Finn.no., «Hva gjør vi med svindelsaker», (u.å.) <https://hjelpesenter.finn.no/hc/no/articles/360000393265-Hva-gjør-vi-med-svindelsaker-> (lest 11.12.2022)
- Giertsen (2021) Giertsen, Johan, *Avtaler*, 4.utg., Universitetsforlaget 2021
- Hagstrøm (2021) Hagstrøm, Viggo, Herman Bruserud, Ivar Alvik, Harald Irgens-Jensen og Inger B. Ørstavik, *Obligasjonsrett*, 3.utg., Universitetsforlaget 2021.

- Hov (1980) Hov, Jo, *Avtalerett*, Universitetsforlaget 1980.
- Hov (2009) Hov, Jo og Alf Petter Høgberg, *Alminnelig avtalerett*, Calax 2009
- Lassen (1992) Lassen, Birger Stuevold, *Kontraktsrettslig representasjon: en lærebok med et avsnitt om kommisjon*, 2.utg, Universitetsforlaget 1992
- Lie (2017) Lie, Markus Hoel, «Kombinasjonsfullmakt - en komparativ analyse av fullmakt på ulovfestet grunnlag», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, Vol. 130 nr. 5 (2017) s. 433-489. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3096-2017-05-02>
- Meyer (2021) Meyer, Johannes Hygen, *Erstatningsrettens årsakskrav*, Universitetsforlaget 2021.
- Lilleholt (1994) Lilleholt, Kåre, *Godtruerverv og kreditorvern*, 2. utg., Universitetsforlaget 1994.
- Lilleholt (1999) Lilleholt, Kåre, *Godtruerverv og kreditorvern*, 3. utg., Universitetsforlaget 1999.
- Proff.no (u.å.) Proff.no, «Ernst & Young AS Avd Hovedkontor», (u.å) <https://proff.no/regnskap/ernst-young-as-avd-hovedkontor/oslo/revisjonstjenester/IG3XSMZ01EA/> (lest 10.12.22).
- Stang (1935) Stang, Fredrik. *Innledning til formueretten*, 3. utg., H.Aschehoug & Co, 1935.
- Sæbø (1997) Sæbø, Rune, «Godtroerverv når avhenderen disponerer som fullmektig» i *Ånd og rett: Festskrift til Birger Stuevold Lassen på 70-årsdagen 19. august 1997*, Viggo Hagstrøm, Peter Lødrup og Magnus Aarbakke (red.), Universitetsforlaget 1997, s. 1007-1016.

- Torvund (2021) Torvund, Olav. «Det er på tide å pensjonere gjeldsbrevloven», *Lov og Rett*, vol. 60 utg. 7 s. 439–446. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2021-07-05>
- Woxholt (2006) Woxholt, Geir. «Avtaleloven må revideres!», *Lov og Rett*, vol. 45, utg. 8–09 s. 461–462. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3061-2006-08-09-01>
- Woxholt (2021) Woxholt, Geir, *Avtalerett*, 11.utg., Gyldendal Norsk Forlag AS 2021.

UTENLANDSKE LOVER OG FORARBEID

Lover

Lag (1986:796) 13.desember 1986 om godtrosforvärv av lösöre [Sverige]

Forarbeid

SOU 1965:14

Godtrosförvärv av lösöre